

263

oppdragsmelding

Holdninger i tre Hedmarkskommuner til ulven

Tore Bjerke
Ole Reitan

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Holdninger i tre Hedmarkskommuner til ulven

Tore Bjerke
Ole Reitan

NINAs publikasjoner

NINA utgir fem ulike faste publikasjoner:

NINA Forskningsrapport

Her publiseres resultater av NINAs eget forskningsarbeid, i den hensikt å spre forskningsresultater fra institusjonen til et større publikum. Forskningsrapporter utgis som et alternativ til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig.

NINA Utredning

Serien omfatter problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, litteraturstudier, sammenstilling av andres materiale og annet som ikke primært er et resultat av NINAs egen forskningsaktivitet.

NINA Oppdragsmelding

Dette er det minimum av rapportering som NINA gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utredningsprosjekt. Opplaget er begrenset.

NINA Temahefter

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "almenheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvern- og turist- og friluftslivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner.

NINA Fakta-ark

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINAs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner).

I tillegg publiserer NINA-ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Bjerke, T. & Reitan, O. 1994. Holdninger i tre Hedmarks-kommuner til ulven. - NINA Oppdragsmelding 263: 1-37.

Lillehammer og Trondheim januar 1994

ISSN 0802-4103

ISBN 82-426-0449-5

Forvaltningsområde:

Friluftsliv

Outdoor recreation

Copyright © Siftelsen Norsk institutt for naturforskning (NINA)

Oppdragsmeldingen kan siteres med kildeangivelse

Teknisk redigering:

Eli Fremstad, Synnøve Varvik og Tone Skarsaune

Opplag: 100

Kontaktadresse:

NINA

Tungasletta 2

7005 Trondheim

Tlf: 73 58 05 00

Fax: 73 91 54 33

Tilgjengelighet

Åpen

Prosjekt nr. 7109 Holdninger til dyreliv

Ansvarlig signatur:

Oppdragsgiver:

Direktoratet for naturforvaltning

Referat

Bjerke, T. & Reitan, O. 1994. Holdninger i tre Hedmarks-kommuner til ulven. - NINA Oppdragsmelding 263: 1-37.

Holdninger til ulv ble målt ved å utføre et telefonintervju med 300 respondenter i tre Hedmarkskommuner hvor det lenge har vært konflikter om nærvær av ulv. De holdningstypene som ble beskrevet av Kellert (1985) etter undersøkelser i USA ble benyttet.

Fjorten prosent av utvalget ønsket at ulven i Norge skulle fjernes helt, 37 % ønsket en reduksjon av ulvebestanden, 40 % ønsket å beholde dagens bestand, og syv prosent ønsket å øke ulvebestanden. Et flertall av respondentene mente imidlertid at antallet ulv i Norge er mye høyere enn hva forskere og forvaltningsmyndigheter har funnet: Over 32 % mente antallet er over 100, og 42 % mente antallet er mellom 20 og 100. Resultatene viste ellers at menn og kvinner ikke hadde forskjellige meninger om ulvebestandens størrelse. Andelen respondenter som ønsket en fjerning eller en reduksjon av antallet ulver økte med økende alder og med synkende utdanningsnivå.

Analyser av holdningstyper viste noen få kjønnsforskjeller: Menn hadde høyere skårer enn kvinner på Naturalistisk skala, og kvinner hadde høyere skårer enn menn på Negativistisk skala. Menn hadde høyest skåre på Kunnskapskalaen. Respondenter over 55 år hadde høye skårer på Dominansorientert, Negativistisk og Nytteorientert skala. Yngre respondenter (under 36 år) uttrykte det motsatte holdningsmønster i tillegg til at de hadde høye skårer på Naturalistisk skala. Gårdbrukere (et relativt lavt antall respondenter) avvok ikke mye fra gjennomsnittet, selv om de hadde moderat høye skårer på Nytteorientert og moderat lave skårer på Økologisk skala. De som i størst grad uttrykte holdninger som var Dominansorientert, Negativistisk og Nytteorientert (en svært negativ holdning til ulv) var respondenter med lav utdanning, og de med status som 'pensjonist/trygdet'. Respondenter med høyere utdanning hadde lave skårer på disse skalaene. Husdyrbrukere hadde lave skårer på Naturalistisk skala, og de som hadde vokst opp på gård med husdyrhold hadde lave skårer på Moralistisk og Naturalistisk skala, samt høye skårer på Dominansorientert, Negativistisk og Nytteorientert skala. Å ha kjæledyr (noe 57% av respondentene hadde) og å være jeger, viste sammenheng med en mer "ulvevennlig" holdningsprofil (moderat lav Negativisme, moderat høy Naturalisme).

Emneord: Holdninger - ulv - Hedmark.

Tore Bjerke, NINA, Fåberggt. 106, 2600 Lillehammer.
Ole Reitan, NINA, Tungasletta 2, 7005 Trondheim.

Abstract

Bjerke, T. & Reitan, O. 1994. Attitudes towards wolves in a rural part of Hedmark, Norway. - NINA Oppdragsmelding 263: 1-37.

Attitudes towards wolves have been measured by interviewing by telephone 300 people in a rural district in the county of Hedmark in southeastern Norway where there have been long-standing conflicts owing to the presence of wolves (n = less than 10). The types of attitude described by Kellert (1985) were applied.

Of the sample, 14% wanted wolves exterminated in Norway, 37% wanted the wolf population reduced, 40% wanted it maintained, and 7% wanted it increased. The majority of people interviewed believed, however, that the number of wolves in Norway is much higher than scientists and management authorities have found. Opinions on the size of the wolf population did not differ between men and women. The proportion wanting wolves exterminated or reduced increased as the age of interviewees increased and their level of education decreased.

Analyses of types of attitude showed a few sex differences: men scored higher than women on the naturalistic scale whereas the opposite applied on the negativistic scale. Men also scored higher on the knowledge scale. Interviewees over 55 years of age had high scores on the dominionistic, negativistic and utilitarian scales. Younger ones (under 36 years old) expressed the opposite pattern of attitudes, as well as having high scores on the naturalistic scale. Although scoring a little below average on the ecologicistic and a little above on the utilitarian scale, farmers (though few in number) did not deviate much from the average on other scales. Interviewees with the highest values on the dominionistic, negativistic and utilitarian scales were those with only basic education and those with a pension as their main source of income, whereas better-educated people recorded low scores on these scales. Livestock producers had low scores on the naturalistic scale, and people who grew up on a farm engaged in livestock production had low scores on the moralistic and naturalistic scales and high ones on the dominionistic, negativistic and utilitarian scales. Having companion animals (as 57% had) and being a hunter tended to give an attitude profile that was relatively positive towards wolves (moderately low negativism, moderately high naturalism).

Key words: Attitudes - wolves - Hedmark, Norway.

Tore Bjerke, Norwegian Institute for Nature Research (NINA), Fåberggt. 106, N-2600 Lillehammer, Norway.
Ole Reitan, Norwegian Institute for Nature Research (NINA), Tungasletta 2, N-7005 Trondheim, Norway.

Forord

Det er til dels betydelig uenighet om forvaltningen av rovdyr flere steder i Norge, og mange argumenter framføres med stor styrke, både for og imot at vi har rovdyr i vårt land. Psykologisk sett er en slik polarisering, eller en enten - eller debatt, svært uheldig, fordi den i utgangspunktet hindrer en vurdering av egne og andres beveggrunner for at de har bestemte standpunkter. Holdninger til rovdyr er et svært sammensatt fenomen. Hvis vi skal komme videre på veien til løsninger på konflikter om rovdyr, bør vi først innse dette, og så forsøke å kartlegge de forskjellige holdningstypene som finnes, etterfulgt av forsøk på å belyse årsaker til at vi har bestemte holdningstyper. I denne rapporten har vi som et første skritt forsøkt å benytte et "instrument" for kvantifisering av forskjellige holdninger til rovdyr - i dette tilfellet ulv. En pålitelig metode for holdningsmåling er viktig å ha dersom en skulle ønske å analysere utviklingen av holdninger i forskjellige grupper i befolkningen.

Norsk institutt for naturforskning og Direktoratet for naturforvaltning (Viltfondet) har gitt midler til prosjektet. Norfakta foretok telefon-intervjuer og Lars Kvenild, NINA har bidratt med statistisk hjelp. Vi takker alle for støtte og hjelp til denne undersøkelsen. Richard Binns takkes for engelskspråklig hjelp.

Lillehammer og Trondheim, januar 1994.

Tore Bjerke & Ole Reitan

Innhold

Referat.....	3
Abstract.....	3
Forord.....	4
1 Innledning	5
1.1 Generelt om holdninger til dyreliv.....	5
1.2 Synet på ulv	6
1.3 Bakgrunnen for denne undersøkelsen	8
2 Metode.....	9
2.1 Informanter.....	9
2.2 Gjennomføring av intervjuer.....	9
2.3 Spørreskjemaet.....	9
2.4 Statistikk.....	10
3 Resultater.....	11
3.1 Meninger om bestandsstørrelsen av ulv og bjørn.....	11
3.2 Syn på forvaltningstiltak	13
3.3 Holdningsprofiler	13
3.3.1 Kjønn.....	13
3.3.2 Alder.....	13
3.3.3 Yrker	15
3.3.4 Utdanning.....	17
3.3.5 Husdyr- og kjæledyrhold	17
3.3.6 Jegere og ikke-jegere.....	17
3.3.7 Hvor opptatt man er av ulvediskusjonen.....	21
3.3.8 Meninger om bestands- størrelsen av ulv.....	21
3.3.9 Hva en mener om å ha ulv der en bor.....	21
3.4 Oppfatninger om antallet ulv i Norge.....	24
4 Diskusjon.....	26
4.1 Sammenligning med tidligere undersøkelser-bestandstørrelser	26
4.2 Holdningstyper og holdningsprofiler.....	26
4.3 Avsluttende vurdering	27
5 Sammendrag.....	28
6 Summary.....	30
7 Litteratur.....	31
Vedlegg. Spørreskjema.....	32

1 Innledning

1.1 Generelt om holdninger til dyreliv

I forvaltningen av dyrelivet trenger en kunnskaper på minst tre områder. For det første må en kjenne arten(e)s biologi og økologi, og for det andre må en kjenne til alle juridiske sider, inkludert administrative rutiner. Og for det tredje må en ta hensyn til sosiale og psykologiske sider, som næringsstruktur, organisasjonsstruktur og eiendomsforhold, og ikke minst til de holdninger til dyreliv og til forvaltningstiltak som finnes i et aktuelt område.

Å skulle ta hensyn til holdninger til dyreliv, f.eks. til en art, blant befolkningen i et område, er ikke enkelt. Ofte vil et lite mindretall være svært aktive, og aktivisere f.eks. pressen, og en rår kanskje ikke over midler til å kartlegge holdningene generelt i befolkningen. I tillegg kommer at det er utført relativt få holdningsstudier når det gjelder dyreliv, og at en derfor ikke har kommet langt nok når det gjelder å måle holdninger på dette området. Det vil være faglig svært utilstrekkelig bare å spørre folk om i hvilken grad de er for eller imot nærvær av en eller annen art, langt mer interessant vil det være å belyse årsaker til de holdninger de har. En god begynnelse vil være å identifisere eventuelle grunnleggende dimensjoner ved holdningene til dyreliv, og dernest utvikle relativt standardiserte prosedyrer for kartlegging av de forskjellige holdningstypene, slik at en kan sammenligne holdningsprofiler på tvers av individer og grupper. Tidligere har en ofte referert til Kings (1947) diskusjon av de verdier folk uttrykte vedrørende dyreliv. Han trakk fram estetiske, rekreasjonsmessige, utdanningsrelaterte, biologiske, sosiale og kommersielle verdier ved dyrelivet. Seinere har en del forskere identifisert enkelte verdier ved dyrelivet, spesielt i forbindelse med studier av jegere (Bjerke 1993). De mest omfattende undersøkelsene har imidlertid vært utført av Kellert (1983). Etter intervjuer av flere tusen mennesker i USA kom han fram til de følgende 10 dimensjoner ved folks holdninger til dyreliv:

- * Naturalistisk (sterk affeksjon og interesse for dyreliv og friluftsliv).
- * Økologisk (omsorg for samspillet i naturen og for naturlige habitater).
- * Humanistisk (sterk affeksjon for enkeltdyr, særlig kjæledyr, og for større, attraktivt vilt).
- * Moralistisk (opptatthet av rett/galt, motstand mot utnyttelse eller brutalitet mot dyr).
- * Vitenskapelig orientert (primært opptatt av det fysiske og de biologiske egenskaper ved dyr).
- * Estetisk (opptatthet av det kunstneriske og symbolske ved dyrelivet).
- * Nytteorientert (primært interessert i nytten og materiell verdi ved dyr).
- * Dominansorientert (tilfredsstillelse ved mestring og kontroll over dyr, ofte som sport).
- * Negativistisk (misliker dyr, er redd).

- * Nøytralistisk (passiv unngåer av dyr pga. mangel på interesse eller mening).

Kellert har utarbeidet spørreskjemaer bestående av noen titalls spørsmål, og hvor en del av dem "tapper" styrken på hver av de ti dimensjonene som er nevnt ovenfor. Hvert individ, eller en enkelt gruppering, kan sjelden sies å høre inn under én av dimensjonene; oftest vil en ha høy skåre på en eller to dimensjoner, og lavere på andre. De mest utbredte holdningstypene overfor dyreliv i USA ble Humanistisk, Moralistisk, Nytteorientert samt Negativistisk. Nytteorientert og Moralistisk syn er motsetninger i debatten om utnyttelse av dyr, og Negativistisk og Humanistisk syn utgjør ytterpunktene ved dimensjoner som angår emosjonell tilknytning til dyr. Ved bruk av denne metoden har en kunnet kartlegge holdningsprofiler i mange grupper, inndelt f.eks. etter kjønn, alder, bosted, yrke, osv. (f.eks. Kellert 1980).

Kjønnsforskjeller i holdninger til dyreliv er spesielt store (Kellert & Berry 1987), noe som synes rimelig på bakgrunn av kjønnsforskjeller også i aktiviteter knyttet til dyreliv, som jakt, fangst og fiske. Ifølge de amerikanske undersøkelsene hadde menn mest kunnskaper om dyr, spesielt om vilt. Kvinner hadde høyere skårer enn menn på Humanistisk skala, siden de uttrykte mye sterkere emosjonell omsorg for enkeltdyr, særlig for kjæledyr. De skåret høyere enn menn også på Moralistisk skala, som innebar sterkere motstand mot alt som kan påføre dyr lidelser. De hadde også høyere skårer enn menn på Negativistisk skala. Til tross for høy grad av omsorg for f.eks. kjæledyr viste de altså en del frykt for annet dyreliv, f.eks. vilt. Menn hadde høyere skårer enn kvinner på Dominansorientert og på Nytteorientert skala. De ville altså i større grad kontrollere og dominere dyr, og satte i større grad nyttehensyn for mennesket over hensyn til dyrelivet. Også på Naturalistisk og på Økologisk skala skåret menn høyere enn kvinner. Disse kjønnsforskjellene fantes nesten på alle alderstrinn. I tillegg likte kvinner tamme dyr bedre enn hva menn gjorde, og det samme gjaldt attraktive arter som svane, rødstrupe og sommerfugl. Menn likte rovdyr, invertebrater og jaktbare arter bedre enn hva kvinner gjorde.

Utdannelse har også stor betydning for holdninger til dyreliv. For begge kjønn økte kunnskaper om dyreliv, omsorg og beskyttelse (høyere skårer på Humanistisk, Naturalistisk, Økologisk og Moralsk skala) med økende utdanning. De intervjuede har vært delt inn også etter andre demografiske kriterier. På Naturalistisk skala skåret folk som bodde i Alaska og på vestkysten høyt, det samme gjaldt aktivitetsgrupper som jegere og fiskere. Grupper som skåret lavt var arbeidsledige, bønder, og eldre. Av grupper som skåret høyt på Moralistisk skala kan nevnes studenter, kvinner og medlemmer i miljøorganisasjoner; de som skåret lavt var menn, bønder og jegere. På Nytteorientert skala skåret bønder, eldre og jegere høyt; mens yngre og aktive i miljøorganisasjoner skåret lavt. Eldre, bønder og kvinner var grupper som skåret høyt på Negativistisk skala, mens yngre, de som bodde på landet samt dyreinteresserte skåret lavt.

Statistiske analyser av materiale fra seinere undersøkelser har gitt grunnlag for små revisjoner av dimensjonene, f.eks. synes Vitenskapelig og Økologisk dimensjon å være svært like, det er ikke alltid grunnlag for en Nøytralistisk dimensjon, og det framkommer av og til en Symbol-dimensjon. En nyere beskrivelse og diskusjon av denne typologien finnes i Kellert (1993).

Holdningsprofiler av den type som er vist ovenfor vil variere mellom individer, grupper innen en kultur, og mellom kulturer og nasjoner. Siden vi i dette arbeidet vil se resultatene på bakgrunn av de nevnte holdningsstudiene, skal vi kort vise til noen likheter og noen forskjeller mellom tre land hvor metoden har vært brukt; USA, det tidligere Vest-Tyskland, og Japan (Kellert 1993). I alle tre land kom emosjonelle bånd til enkeltdyr (Humanistisk skala) høyt opp, og alle var mest opptatt av store og estetisk tiltrekkende virveldyr. Tyskere var imidlertid noe mer positive til villlevende dyr (høy skåre på Naturalisme), mens informantene i Japan og i USA relativt sett satte mer pris på tamme dyr og kjæledyr (høyere skåre på Humanistisk skala). I Japan ble skårene på Dominansorientert og Negativistisk skala høyere enn i de andre to landene; tyskerne lå spesielt lavt her. De japanske informantene uttrykte Humanistisk holdning overfor et fåtall arter, men var ellers relativt negative og dominerende. Tyskernes lave skåre på Negativisme, Nytteorientering og Dominansorientering, samt en høy grad av Humanisme og den høyeste skåre av alle tre land på Moralistisk skala, reflekterte en generelt sett høy verdsetting av og høyt omsorgsnivå overfor dyreliv. Holdningsmønstrerene var ikke så klare i det amerikanske utvalget. Undersøkelsen viste også at japanerne viste mindre kunnskaper om dyreliv enn hva tyskerne og amerikanerne gjorde.

1.2 Synet på ulv

Synet på ulven (*Canis lupus*) var negativt i svært lang tid, både i Europa og i USA. At den har vært en trusel mot husdyr har sikkert vært viktig, men den har nok i tillegg fått en symbolverdi: Den ble assosiert med det ville og rå i naturen, noe som pionerer og nybyggere forsøkte å overvinne og å distansere seg fra. De lydene arten bruker i sin kommunikasjon, og at de er aktive på "gal tid av døgnet" kan også ha styrket antipatien overfor den. På en eller annen måte kan den også ha blitt et symbol på rovdyr mer generelt, slik at andre rovdyrarter har sluppet billigere. Men i den seinere tid har sympatien for ulven økt, selv om det er betydelig uenighet om dette, som vi skal se seinere.

Selv om synet på ulven har vært negativt i mange generasjoner, kanskje spesielt i vår vestlige kultur, bør vi huske at den også har vært sett på som et klokt og nyttig dyr i enkelte kulturer. De amerikanske indianerne hadde ulven som en konkurrent om samme typer byttedyr, men indianerne så relativt positivt på arten, kalte den en "bror" som skulle være både modig og vis. Zimen (1981) antok at

dette positive synet på ulven fantes i alle jeger- og samler-samfunn, og at det ble forandret ved overgang til et jordbruksamfunn der en hadde husdyr. Forandringen i holdninger ser vi i språklige overleveringer, som i eventyr og fabler. I middelalderens dyrefabler ble ulven framstilt som sterk og mektig, men heller dum. Det var den lille, men lure reven som vant over den dumme og store ulven i Æsops fabler. Reven symboliserte da kanskje de svake og fattigere klasser i samfunnet, mens ulven skulle forestille de høyere lag. Slik kunne synet på ulven forandre seg ved at en lot dyr symbolisere trekk ved det bestående samfunn. Likeledes ble ulven forbundet med lovløshet og med spising av åtsler. Ordet 'wargus' ble brukt både om en person som åt døde organismer og om ulv, og det ble også brukt om sykdommen difteri og om lovløse kriminelle som skjulte seg i skogen. Ettersom Europa ble kultivert, og ulvens tradisjonelle byttedyr også ble desimert, ble konfliktene mellom husdyrholdere og ulven stadig alvorligere, og ulven ble utryddet i England på begynnelsen av det 16 århundre og i Danmark rundt 1770. Den store jakten på ulven i de skandinaviske land fra 1800 og langt inn på 1900-tallet er vel kjent. Den var ledsaget av sterke følelser, og det vil være rimelig å anta at slike jakt-tradisjoner og konflikter lever videre i dag og at de er vanskelige å endre raskt.

Ifølge amerikanske undersøkelser er ulven verken blant de mest mislikte eller best likte artene. Kellert (1980) fant at hest og hund var de best likte artene (av 33 på listen) i USA, fulgt av rødstrupe, svane og sommerfugl. Det villlevende pattedyret som var best likt var elefant, som kom på 11. plass. Invertebrater som stikker eller biter var mest mislikt: kakkerlakk, mygg og veps, men også rotte, flaggermus og klapperslange var dårlig likt. Evalueringen av coyote, kråke og ulv var mer ambivalent: Det var omtrent like mange som likte dem som ikke likte dem. Men blant bønder var flertallet imot ulven. Også i Sørstatene, blant eldre, blant de med lav utdanning samt blant svarte, uttrykte flertallet en negativ innstilling til ulv.

Det ble utført en undersøkelse av holdninger overfor ulv, jerv og bjørn i Norge i 1987 (Dahle 1987), i et landsomfattende, representativt utvalg på 1000 kvinner og menn over 15 år. Over 80 % ønsket å beholde bestander av bjørn, jerv og ulv i Norge, men 5 % ville fjerne bjørnen, 8 % ville fjerne jerven, og 12 % ville fjerne ulven. I alt 44 % ville beholde ulvbestanden slik den var på undersøkelsestidspunktet, 24 % ville øke bestanden, og 13 % ville redusere den. Totalt 51 % ville beholde dagens bjørnebestand, 15 % ville øke den, og 20 % ville ha en reduksjon i bjørnebestanden.

Kvinnene var mer negative enn menn til å ha rovdyr i Norge, og eldre var mer negative enn yngre (begge kjønn). Andelen som var positive til å ha rovdyr i Norge steg med økende utdannelse. Videre var bønder mer negative til rovdyr enn gjennomsnittet. Og et positivt syn på rovdyr økte i styrke med økende grad av deltakelse i friluftsliv. Det var også interessante regionale forskjeller. På Østlandet var andelen som ville ha økt bestand høyere enn i andre

landsdeler. Trøndelag og Nord-Norge hadde færrest som ville øke, og størst andel som ville redusere bestanden. Den største andelen som gikk inn for å fjerne rovdyra bodde på Sør- og Vestlandet. Som eksempel på et fylke kan det nevnes at i Hedmark ville 22 % fjerne ulven, 35 % ville redusere bestanden, 41 % ville beholde dagens nivå, mens tre prosent ville øke bestanden. Det var altså langt flere i Hedmark som ville fjerne eller redusere ulvebestanden enn hva det var i det nasjonale utvalget, men det var bare 37 respondenter fra Hedmark med i undersøkelsen, så sammenligningen blir usikker.

Halvparten av de spurte fikk informasjon om dagens situasjon før spørsmål ble stilt, bl.a. om at artene var fredet, om hvor bestandene levde og om hvor store bestandene var. De som fikk slik informasjon ville i mindre grad redusere og i større grad øke ulvebestanden, sammenlignet med de som ikke fikk slik informasjon.

De som ville øke eller beholde dagens bestand av rovdyr begrunnet sitt syn med økologiske, etiske og estetiske argumenter. De som ville fjerne eller redusere bestandene la mest vekt på konflikter mellom mennesker og rovdyr. På spørsmål om hva en mente rovdyr i nærmiljøet ville bety, innebar svarene ofte at en ville bli mer forsiktig både med friluftsliv og med å la barna være alene utendørs. 15 % trodde ikke at de da ville la barna være ute alene, og 12 % mente at en måtte slutte med friluftsliv i skog og mark. Men på den annen side mente 10 % at turene ville bli mer interessante. Det var dobbelt så mange kvinner som menn som uttrykte at de ville bli redde, og andelen redde steg med alderen.

Holdningene overfor ulv i den amerikanske befolkningen var lenge svært negative. Ulven ble betraktet som en trussel mot folk og buskap, og den var et symbol på det ville og usiviliserte. Dette tillot at ulven ble utryddet fra det meste av de 48 sammenhengende statene i USA, med unntak fra en del ulv nord i Minnesota. Men holdningene overfor ulv endret seg i mer positiv retning på 50- og 60-tallet. Et ulvereservat ble opprettet i Minnesota i 1970, og i 1973 ble fire underarter lovhjemlet som truet. I en undersøkelse av Johnson (1974) ble det vist at blant 19-35-åringene i Minnesota mente 77 % at ulv ikke er farlig for mennesker, 61 % mente at ulven burde bli beskyttet, og 93 % mente at arten var verdifull i Minnesota. De under 10 år var imidlertid langt mer negative til ulv: 52 % mente at ulven er farlig for folk. Det har seinere vært heftig debatt om en skulle tillate jakt på ulv i området.

For å få mer kunnskaper om folks oppfattelse av ulven i Minnesota intervjuet Kellert (1985) noe over 600 innbyggere, hvorav ett utvalg representerte den generelle befolkningen, og andre representerte hjortejegere, fangstfolk, og husdyrbønder. En fant minst kunnskap om denne ulvearten blant folk i byer, og blant kvinner, svarte, og de med minst utdanning. Flertallet ønsket beskyttelse av ulven, og at det skulle være adgang til å skyte individer som gjorde skade. De fleste (unntatt bøndene) så positivt på ulven.

Dette kom til uttrykk ved at de satte pris på dens verdi i rekreasjon og friluftsliv (at den kunne sees eller høres), og ved at den ble betraktet som et symbol på naturens skjønnhet. Men en viss grad av frykt for ulven kom også fram, og den var av de dyr som ble lite likt sammenlignet med arter som ørn, svaner, hunder eller hester. Men de aller fleste benektet at ulven utgjorde en trussel mot mennesker.

Svarene ble regnet ut langs de dimensjonene som tidligere har vist seg å være sentrale i holdninger til dyreliv (se ovenfor). Bøndene hadde høy skåre på Nytteorientert og på Dominansorientert skala, noe som tyder på at de legger vekt på å kunne dominere og å utnytte arten. Bøndene hadde videre de mest utpregede Negativistiske holdningene, og de laveste skårer på Naturalistisk, Økologisk og Moralsk dimensjon. Fangstfolk hadde derimot lave Negativistiske og høye Naturalistiske skårer, selv om de delte Nytteorientering og Dominansorientering med bøndene. De var også den gruppen som uttrykte mest kunnskaper om ulv. I analysene ble de intervjuede ellers delt i to grupper, de som bodde i storbyene (Minneapolis - St. Paul), og de som bodde i de 10 nordligste fylkene. Byfolket viste svært høye Økologiske og Moralske skårer, og var generelt sett svært innstilt på å beskytte ulven i staten. Men folk nord i Minnesota hadde lave Økologiske og Moralske skårer, men høye skårer på Nytteorientering og Dominansorientering. Resultatene viste altså både forskjeller og likheter mellom grupper i synet på ulven. Et utbredt syn var imidlertid at arten er et verdifullt element i naturen, og at rekreasjonsverdien er høy. Kellert nevnte at dersom ulven utnytted som attraktiv for turister, kan de forskjellige grupper kanskje lettere bli enige.

Gjennomsnittsskårene for de 600 respondentene på de seks skalaene var: Dominansorientert (skalabredde 0-12): 3,99; Økologisk (skalabredde 0-8): 2,60; Moralistisk (skalabredde 0-12): 2,70; Naturalistisk (skalabredde 0-10): 4,70; Negativistisk (skalabredde 0-14): 2,20; og Nytteorientert (skalabredde 0-14): 3,90.

For å få ulven tilbake i amerikansk fauna har man satt ut ulv. Og enkelte steder har ulven kommet tilbake fra populasjoner i Canada, etter å ha vært borte i lang tid. I slike tilfeller har en anledning til å kartlegge folks reaksjoner på at ulven er tilbake i et lite antall, og et slikt sted var Michigan på 80-tallet. I 1974 ble det satt ut fire ulver i Michigan, men alle var døde etter ni måneder. Tre var blitt skutt, og en var ihjelkjørt av bil. Hook & Robinson (1982) forsøkte å finne ut hvilke meninger folk hadde som gjorde utsettingen til en fiasko. De pekte på to hovedgrunner: For det første at holdningen til rovdyr var svært negativ og sterk blant folk på bygdene, og for det andre en generell motvilje mot regler og tiltak som ble iverksatt av myndigheter langt unna. Men flertallet av respondentene i Hook & Robinsons (1982) undersøkelse var positive til ulv. Ca. 54 % var enige i at en burde ha ulv i området, mens ca. 12 % var uenige. Motstanden mot ulv var sterkest blant de med lav utdanning, og blant de som var vokst opp på en gård.

Seinere har McNaught (1987) intervjuet besøkende i Yellowstone nasjonalpark, og funnet at støtten til gjeninnføring av ulv der var sterk: Over 80 % var enige i at det må være plass til ulv i nasjonalparken. Nå er det utarbeidet en plan om å utplassere 30 kanadiske ulver i Yellowstone, og 30 ulver i det sentrale Idaho, samtidig som bøndene skal ha lov til å skyte ulv som angriper husdyr. Det lanseres også et fond som skal dekke de tap bøndene måtte få pga. ulven. Planen er sterkt omdiskutert (Østlendingen sept. 1993). Briggs (1988, se Kellert 1990) intervjuet folk i New Mexico angående gjeninnføring av ulv der, og fant resultater som stemte svært godt overens med hva Kellert fant i Minnesota. Det var bare en gruppe hvor flertallet var imot ulv i området, nemlig rancherne. Folk flest var relativt positive til ulv, men av disse var de eldre, de med lav utdannelse, og de med lav inntekt mer negative. Men også de som var positive til gjeninnføring av ulv i området mente at en måtte iverksette tiltak mot ulv (uten å drepe den) dersom den gjorde skade på husdyr, og folk var generelt sett imot å ha ulven i områder av staten der det var mye husdyrhold.

Kellert utførte en tilsvarende undersøkelse i Michigan (Kellert 1991). Resultatene viste en klar støtte i nesten alle grupper (unntatt bøndene) for at en skulle tillate ulven å re-etablere seg. Den sterkeste støtten fantes blant hjortejegere og fangstfolk. Over 70 % av alle gruppene (unntatt bøndene) var for å få flere ulver til området om det skulle bli nødvendig for å berge arten der. Men folk satte en øvre grense for antall dyr (100-500) i området, og de fleste sluttet seg til flere forslag til tiltak dersom det ble for mange ulver, eller dersom ulven påførte noen skade. Majoriteten ville tillate skyting av individer som tok husdyr, men de (unntatt bøndene) foretrakk tiltak som inngjerding, og fanging samt flytting av skadedyr. De aller fleste var imot at en kunne skyte ulv uten god grunn. Det var fangstfolk, fulgt av bønder, som uttrykte mest kunnskaper om ulven.

Analyser av holdningstyper viste at jegerne var den gruppen som viste sterkest affeksjon og interesse for ulven, idet gruppen skåret høyt på Humanistisk, Naturalistisk og Økologisk, og lavt på Negativistisk og Nytteorientert. Bøndene hadde en helt annen holdningsprofil: De hadde de laveste Humanistisk-, Naturalistisk- og Økologisk-skårer, og de høyeste skårer på dimensjonene Nytteorientert og Negativistisk, altså en innstilling preget av en god del antipati, fiendlighet og noe angst. Likevel hadde de svært mye kunnskaper om ulven, og Kellert mener at kampanjer for å øke kunnskapsnivået blant de som er redd eller på annen måte er imot ulven neppe har mye for seg. Blant befolkningen ellers i staten Michigan var Humanistisk og Økologisk holdningstype på topp, mens Dominansorientert og Nytteorientert var lavt. Folk flest syntes altså at ulven hadde en plass i faunaen fordi økologiske og kulturelle verdier tilsier det, ikke fordi dens nærvær kunne ha betydning i en slags kostnad - nytte-analyse.

1.3 Bakgrunnen for denne undersøkelsen

Til tross for at mennesket har praktisert et nært forhold til andre dyrearter så langt tilbake som vi kan se (jf. f.eks. husdyr, temming til kjæledyr/vaktdyr, og dyremotiver i hulemalerier) har samfunnsforskere vært svært lite opptatt av dette forholdet. Forholdet er åpenbart svært sammensatt, siden dyr har vært både mat, trusler, medhjelpere, og sosialt selskap. En må følgelig vente at holdninger overfor dyreliv vil være sterkt avhengig av bl.a. hvilken art en har i tankene, og hvilken næringsmessig interesse en har i forholdet. Selv for holdninger overfor en enkeltart (som ulven) må en vente å finne motstridende argumenter - ikke bare mellom grupper av mennesker - men også i det enkelte menneske, som vet at ulv kan drepe husdyr, samtidig som arten ligner hunden (vår venn), og samtidig som en gjerne vil beskytte naturens mangfold. I tillegg kommer at holdningene ganske sikkert er påvirket av både følelser og kunnskaper, og at disse elementene endrer karakter i løpet av livet. Det er derfor mange interessante samfunnsfaglige sider ved undersøkelser av holdninger til ulven. Metodisk sett valgte vi å utarbeide et spørreskjema som tillot identifikasjon av de viktigste grunndrag i holdningene til ulv, basert på de undersøkelsene som Stephen Kellert (se ovenfor) har utført tidligere. Vi vil derved oppnå en viss innsikt i holdningenes kvalitative, tildels affektive innhold, i tillegg til å kunne uttrykke noe om andeler som måtte være positivt eller negativt innstilt til ulven. Slike resultater er av både teoretisk og praktisk interesse; dersom f.eks. frykt er en sentral dimensjon i holdningene overfor ulv, har det både psykologiske og forvaltningsmessige konsekvenser som vil være noe forskjellige fra om det var utelukkende næringsinteresser som lå bak holdningene. Vi tror også at en bedre kartlegging av holdningenes innhold vil kunne nyansere debattene om rovdyra noe, slik at en i en viss grad kan bidra til å unngå den ensidige og tildels primitive "enten-eller"-debatten. Dersom folk var flinkere til å "kikke på" innholdet i sine egne mentale kategorier og spørre om hva det er og om hvorfor det er der, ville de kanskje bli noe mer tolerante overfor andre. Praktisk sett har de i tillegg spilt en rolle for oss at forvaltningsmyndigheter og oppdragsgivere var interessert i en holdningsundersøkelse i et område hvor konflikten mellom befolkningen og rovdyr er påtakelig (og hvor forvalterne følgelig også kommer i en vanskelig situasjon). Det har imidlertid ikke vært noe mål å kartlegge holdningene i et utvalg hvor representativiteten er tilfredsstillende på gruppenivået - en slik undersøkelse ville kreve større ressurser.

2 Metode

2.1 Informanter

I alt 300 personer (155 menn og 145 kvinner) bosatt i kommunene Grue (n = 93), Våler (n = 70) og Åsnes (n = 137) i Hedmark fylke ble intervjuet, hvilket utgjør ca. to prosent av befolkningen (over 15 år) i de tre kommunene. Aldersfordelingen er vist nedenfor (**tabell 1**). I forhold til aldersfordelingen i de tre kommunene (NOS Befolkningsstatistikk 1993) er det i utvalget en svak overrepresentasjon i aldersgruppen 36-55 år, og en svak underrepresentasjon blant de over 66 år.

Tabell 1. Aldersfordelingen i utvalget av informanter (N = 299). - Age distribution in the sample of informants (N = 299).

Alder, år Age, years	Antall Numbers	Prosent Per cent
T.o.m. 25	29	9,7
26-35	50	16,7
36-45	63	21,0
46-55	64	21,3
56-65	42	14,0
66-75	37	12,3
Over 75	14	4,7

2.2 Gjennomføring av intervjuer

For å kunne kartlegge innholdet i holdninger er det nødvendig også å komme inn på emosjonelle sider, og dette nødvendiggjør bruk av spørsmål som en har liten erfaring med i annet enn personlige intervjuer. Personlige intervjuer er imidlertid svært ressurskrevende. Vi valgte derfor å utføre et telefonintervju, både for å spare ressurser og for å få erfaring med bruk av relativt uvanlige utsagn. Telefonintervjuene ble utført av NORFAKTA a/s i Trondheim, som foretok intervjuene 20-21 oktober 1993.

2.3 Spørreskjemaet

Spørreskjemaet følger som vedlegg til denne rapporten. Til grunn for de spørsmål som ble valgt lå primært to hensyn: Vi ønsket for det første å kunne sammenligne resultatene med hva som er funnet i tilsvarende undersøkelser tidligere, både norske og utenlandske. Spørreskjemaet innledes derfor med spørsmål (om ulv og bjørn) som inngikk også i Gallup/NOI-målingen fra 1987 (Dahle 1987), samt spørsmål

fra de amerikanske undersøkelsene. For det andre ville vi forsøke å oppnå innsikt i innholdet i holdningene overfor ulven, og vi valgte derfor å oversette Kellerts (1985) skalaer fra den tidligere nevnte undersøkelsen i Minnesota. Dette dreier seg om spørsmål 6 (A-LL), ialt 35 spørsmål. Kellert (1985) fant seks dimensjoner i sin undersøkelse: Dominansorientert, Økologisk skala, Moralistisk skala, Naturalistisk skala, Negativistisk skala, og Nytteorientert. På bakgrunn av den forskning som det er henvist til ovenfor, inneholdt spørreskjemaet i tillegg spørsmål om hva folk mener om tiltak for å regulere ulvestammen, om kunnskaper om ulven, og om erfaring med kjæledyr, husdyrbruk, samt jaktinteresser. Til sist ble det spurt om utdanning, yrke, alder og kjønn.

Følgende utsagn (fra variabel 6, se vedlegg) inngår i de seks skalaene:

Dominansorientert: II, H, CC, AA, Q, LL.

Høy skåre på denne skalaen innebærer at en støtter tiltak for å mestre eller kontrollere ulven, ved at en f.eks. liker tanken på ulvejakt, at en vil beskytte andre dyr mot ulven, og at en ikke har noe imot å skyte ulv.

Økologisk: T, P, KK, C.

Høy skåre på økologisk skala betyr generelt at en legger vekt på samspillet mellom ulv, andre arter, og naturmiljøet, ved at en f.eks. sier seg enig i at ulv er en positiv faktor i regulering av storviltstammen, og i at ulv er med på å opprettholde balansen i naturen. I de amerikanske faktoranalysene landet også et par negative utsagn om ulven høyt på denne skalaen. Vi har beholdt disse utsagnene i vår skalering for å kunne sammenligne norske og amerikanske undersøkelser, men det er grunn til å stille spørsmålstegn ved hvor homogene utsagnene på denne skalaen er. Resultatene som er gjengitt nedenfor viser da også at skalaen skiller mellom grupper i bare én sammenligning (aktive jegere vs. andre). I en seinere undersøkelse vil vi ved hjelp av faktoranalyse se om de norske respondentenes svar grupperer seg på samme måte som i USA.

Moralistisk: E, L, BB, FF, JJ, HH.

Høy skåre på denne skalaen betyr at en går mot grusomhet eller skade mot ulv ved å si seg enig i utsagn som f.eks. at ulven er et intelligent dyr med følelser, at landbruket må ofre noe der det er ulv, og at en ikke kan skyte ulv ulovlig.

Naturalistisk: G, I, DD, O, S.

Høy skåre her innebærer at en setter pris på villmarksopplevelser og kontakt med ulv i naturen, ved å være enig i f.eks. at det er en fantastisk opplevelse å høre ulv, at ulv gjør naturopplevelsene mye større, og at ulven symboliserer det vakre og flotte i naturen.

Negativistisk: K, W, GG, M, R, EE, A.

Høy skåre på Negativistisk skala betyr at en uttrykker frykt for ulv, eller at en misliker ulv, ved å si seg enig i at en vil bli redd dersom det er ulv der en bor, at ulv er farlig for mennesker, og at hyl av ulv er svært skremmende.

Nytteorientert: D, V, U, F, B, J, N.

Høy skåre på denne skalaen innebærer at en ønsker en pragmatisk utnyttelse av ulven og at forvaltningen av ulv må underordnes menneskets materielle/økonomiske behov. I så fall sier en seg enig i at en vil prioritere næringsvirksomhet selv om ulven da vil forsvinne, at en må jakte på ulv for å støtte landbruket, og at en bør kunne jakte på ulv for å selge skinn.

Den enkelte skulle svare på en rekke utsagn som ble gitt verdier langs en femdelt skala fra 1 til 5, hvor 1 = helt enig til 5 = helt uenig. Disse ble sortert etter de seks holdnings-skalaer nevnt ovenfor; Dominansorientert, Økologisk, Moralistisk, Naturalistisk, Negativistisk og Nytteorientert.

Vi har benyttet samme skåringsnøkkel som ble benyttet i de amerikanske undersøkelsene. Med få unntak innebærer dette at kategorien "Helt enig" er gitt verdien 2 og at kategorien "Litt enig" er gitt er gitt verdien 1.

I tillegg til disse seks holdningsdimensjonene stilte vi fem spørsmål av kunnskapskarakter (spm. 7 og 8, se vedlegg). Her ble det gitt svaralternativene 'rett', 'galt' og 'vet ikke'. Kunnskapsskalaen hadde verdier bare mellom 0-5, og var derfor smalere enn de andre skalaene. Denne viste seg derfor å være grovere inndelt enn de andre skalaene, den skilte i mindre grad mellom gruppene. Det kan imidlertid også være et virkelig mønster at gruppene er mindre ulike langs en kunnskapsgradient enn langs de andre skalaene.

Å lage holdningsprofiler:

- 1 Til sammen gir dette 7 skårings-skalaer.
- 2 Det ble så regnet ut gjennomsnittsskåre for hver skala totalt og for alle grupper, som kjønn, alder, osv.
- 3 Skåren for den enkelte skalaen ble omregnet til prosent av maksimalskåren for den aktuelle skalaen.
- 4 Avviket (målt i prosent) ble utregnet for alle skårings-skalaer og for hver gruppe med personer, og presenteres i figurer.

2.4 Statistikk

Meninger om bestandsstørrelser av ulv og bjørn er kjørt som krysstabeller hvor utvalget er fordelt etter prosentandeler som mente ulven burde fjernes, bestanden reduseres, holdes på dagens nivå eller økes. Vi har så langt materialet tillot det forsøkt å presentere dataene etter de oppgitte gruppene. I noen tilfeller er imidlertid utvalget for enkelte grupper så lite at vi må slå sammen flere grupper eller også utelate grupper. Oppsplittingen på yrker førte til at tallene for noen av yrkene var svært usikre. Generelt presenterer vi også gruppene som har jaktet nå eller tidligere sammen.

Dessuten slår vi sammen gruppene som er lite eller ikke opptatt av diskusjonen om ulv.

For å teste om fordelingen av svar på mening om bestandsstørrelse av ulv er ulike for ulike grupper, har vi brukt kji-kvadrat tester. Vi har også testet om det er en ulik fordeling mellom gruppene for hver enkelt holdningsskala. For å teste mellom mann og kvinner har vi brukt Mann-Whitney U-test, for de øvrige sammenlikninger har vi brukt Kruskal-Wallis 1-Way Anova.

3 Resultater

3.1 Meninger om bestandsstørrelsen av ulv og bjørn

På spørsmålene om meninger om størrelsen på bestandene av ulv og bjørn i Norge var "Vet ikke"-andelene (begge kjønn) henholdsvis 3,3 % og 4 %. **Tabell 2** viser andelene som vil fjerne, redusere, beholde, eller øke bestanden av ulv i Norge, fordelt på grupper inndelt etter kjønn, alder, utdanning, husdyrhold i oppveksten, kjæledyrhold nå, om vedkommende har drevet jakt, og om opptatthet av diskusjonen om ulv i området (svaralternativene redusere litt + betydelig er slått sammen til redusere, og øke litt + betydelig er slått sammen til øke for å kunne sammenligne med opinionsundersøkelsen utført i 1987).

Både for menn og kvinner ønsket ca. 40 % å opprettholde ulven på dagens nivå, med en litt høyere andel av menn enn kvinner. En større andel kvinner ønsket å redusere ulvebestanden, 38,6 % mot 34,8 % av menn (**tabell 2**). Vi testet om det var en ulik svarfordelingen mellom menn og kvinner. Forskjellene mellom kjønnene var ikke statistisk signifikante ($X^2 = 0,73$; d.f. = 4; $p > 0,05$).

For alle aldersgrupper opp til 46-55 år ønsket de fleste å holde ulvebestanden på dagens nivå, men med en reduksjon i andelen med økende alder, fra 51,7 % for de under 25 år til 42,2 % for de mellom 46-55 år. Gruppen til og med 25 år skilte seg ut ved at 20,7 % ønsket å øke bestanden (**tabell 2**). Over halvparten (52,4 %) av de mellom 56-65 år ønsket å redusere bestanden. For øvrig var det en økende andel med økende alder som ønsket å fjerne ulvebestanden, særlig fra 56-65 år og oppover. Halvparten av de over 75 år ønsket å fjerne ulvebestanden. Vi testet om det var en ulik fordeling i svarene mellom de ulike aldersgruppene presentert i **tabell 2**. Forskjellene mellom aldersgruppene var statistisk signifikante ($X^2 = 66,52$; d.f. = 24; $p = 0,00001$).

Oppsplittingen i yrkesgrupper fører til delvis små utvalg for enkelte grupper. Men slår vi f.eks. sammen gårdbrukere uansett om de har husdyr eller ikke, får vi totalt 26 personer. Av disse mente 46 % at ulvebestanden bør reduseres, 35 % mente at den bør opprettholdes på dagens nivå, mens 11,5 % mente at den bør øke. Bare 2 av 26 (7,7 %) mente ulven bør fjernes helt (**tabell 2**). For personer ansatt utenfor landbruket mente mellom 42,9 og 50 % at ulvebestanden bør opprettholdes på dagens nivå. Den eneste gruppen som klart mente at ulvebestanden var for stor, var trygdete/pensjonister, hvor 40 % mente at bestanden bør reduseres og 31 % mente at ulven bør fjernes helt. Andre grupper gir for små utvalg til at vi kan trekke noen konklusjoner. Vi testet om det var en ulik fordeling i svarene mellom ulike yrkesgrupper. Vi sammenliknet de fire gruppene i **tabell 2**, samt student/elev. I tillegg slo vi her sammen alle de andre i én gruppe. Totalt ble dette seks

grupper som ble sammenliknet. Forskjellene mellom yrkesgruppene var statistisk signifikante ($X^2 = 71,61$; d.f. = 20; $p < 0,00001$).

Det var en klar tendens til at færre ønsket å fjerne eller redusere ulvebestanden med økende utdanning (jf. **tabell 2**). For de som har mer enn videregående skole ønsket hele 57 % å opprettholde ulvebestanden på dagens nivå. Vi testet om det var en ulik fordeling i svarene mellom de ulike utdanningsgruppene presentert i **tabell 2**. Forskjellene mellom utdanningsgruppene var statistisk signifikante ($X^2 = 24,83$; d.f. = 12; $p = 0,016$).

De som hadde hatt husdyr i oppveksten var generelt mer negative til dagens ulvebestand enn de som ikke hadde hatt husdyr. Av de som hadde hatt husdyr i oppveksten ønsket 43 % å redusere bestanden av ulv, mens 16,2 % ønsket å fjerne ulven. Halvparten (50,5 %) av de som ikke hadde hatt husdyr i oppveksten ønsket å opprettholde dagens bestand av ulv (**tabell 2**). Vi testet om det var en ulik svarfordeling mellom de som hadde og de som ikke hadde hatt husdyr i oppveksten. Forskjellen var statistisk signifikant ($X^2 = 21,01$; d.f. = 4; $p = 0,0003$).

De samme tendenser gjaldt de som hadde hatt kjæledyr i oppveksten mot de som ikke hadde hatt kjæledyr. Derimot var de som har kjæledyr i dag mer positive til å opprettholde dagens ulvebestand enn de som ikke har kjæledyr (**tabell 2**). Vi testet om det var en ulik fordeling i svarene mellom de som har og de som ikke har kjæledyr. Forskjellen mellom de som har kjæledyr i familien nå og de som ikke har kjæledyr var statistisk signifikant ($X^2 = 11,56$; d.f. = 4; $p = 0,021$). Derimot var ulikhetene mellom de som hadde hatt og de som ikke hadde hatt kjæledyr under oppvekst ikke statistisk signifikant, muligens på grunn av at de fleste svarte ja på dette spørsmålet ($X^2 = 4,86$; d.f. = 4; $p > 0,05$).

Mens 11 % av de som har jaktet ønsket å øke ulvebestanden, mente bare 4,8 % av de som ikke har jaktet at den bør økes. Blant de som har jaktet mente 40,2 % at ulvebestanden bør opprettholdes på dagens nivå, mens 29,3 % mener den bør reduseres. Blant de som ikke har jaktet, mente 39,9 % at ulvebestanden bør reduseres og 39,4 % at den bør opprettholdes på dagens nivå (**tabell 2**). Vi testet om det var en ulik fordeling i svarene mellom de som har jaktet de siste to år, de som hadde jaktet tidligere og de som aldri har jaktet. Forskjellene var svakt statistisk signifikante ($X^2 = 15,83$; d.f. = 8; $p = 0,045$).

Personer som er mye opptatt av ulv var i høyere grad enten negative eller positive til ulvebestanden, enn de som er litt eller ikke opptatt av ulv. Mens over 40 % av de som er litt eller ikke opptatt av ulv mente ulv bør holdes på dagens nivå, mente over 40 % av de som er svært mye opptatt av ulv at bestanden bør reduseres (**tabell 2**). Vi testet om det var en ulik fordeling i svarene mellom gruppene med ulik opptatthet av ulveproblematikken. Her var gruppene "veldig lite opptatt" og "ikke opptatt i det hele tatt" behandlet som

Tabell 2. Meninger om bestandstørrelser av ulv. - Opinions about the size of the wolf population.

	N	Fjerne Remove	Redusere Reduce	Dagens nivå Maintain	Øke Increase	Vet ikke Don't know
Totalt / Total	300	13,7	36,7	39,7	6,7	3,3
Kjønn / Sex:						
Menn / Men	155	14,8	34,8	40,6	6,5	3,2
Kvinner / Women	145	12,4	38,6	38,6	6,9	3,4
Alder, år / Age, years:						
Til og med 25	29	3,4	17,2	51,7	20,7	6,9
26-35	50	8,0	32,0	50,0	2,0	8,0
36-45	63	7,9	34,9	49,2	7,9	0,0
46-55	64	9,4	40,6	42,2	6,3	1,6
56-65	42	14,3	52,4	23,8	7,1	2,4
66-75	37	32,4	35,1	24,3	2,7	5,4
Over 75	14	50,0	35,7	14,3	0,0	0,0
Yrke / Occupation:						
Gårdbruker / Farmer	26	7,7	46,2	34,6	11,5	0,0
Ansatt i industri/bygg/anlegg / Employed in manufacturing/construction/building sectors	35	11,4	37,1	42,9	2,9	5,7
Ansatt utenfor industri og landbruk / Employed in service and other sectors	108	9,3	29,6	50,0	6,5	4,6
Trygdet/pensjonist / Pensioner	65	30,8	40,0	26,2	1,5	1,5
Utdanning / Education:						
Folke/ungd.skole / Compulsory schooling	80	22,5	43,8	25,0	6,3	2,5
1-2 år videreutdanning / 1-2 yrs. additional school education	104	12,5	39,4	40,4	3,8	3,8
V.g.skole / Technical/teachers' training college (etc.) education	40	10,0	37,5	37,5	12,5	2,5
Utover v.g.skole / University-level education	72	8,3	23,6	56,9	8,3	2,8
Husdyrhold oppvekst / Grew up with livestock production:						
Ja / Yes	198	16,2	42,9	34,3	4,0	2,5
Nei / No	101	8,9	23,8	50,5	11,9	5,0
Kjæledyr nå / Companion animals now:						
Ja / Yes	171	9,4	33,3	45,0	8,2	4,1
Nei / No	129	19,4	41,1	32,6	4,7	2,3
Kjæledyr oppvekst / Grew up with companion animals:						
Ja / Yes	262	14,5	37,4	38,5	6,9	2,7
Nei / No	38	7,9	31,6	47,4	5,3	7,9
Jaktet / Huntet:						
Ja / Yes	92	16,3	29,3	40,2	10,9	3,3
Nei / No	208	12,5	39,9	39,4	4,8	3,4
Opptatthet av ulv / Interested in wolf discussion:						
Svært mye / Very much	61	16,4	42,6	26,2	13,1	1,6
Litt / A little	152	13,2	34,2	44,1	5,3	3,3
Lite/ikke noe / Little or not at all	87	12,6	36,8	41,4	4,6	4,6

to ulike grupper. Forskjellene var ikke statistisk signifikante ($X^2 = 18,86$; d.f. = 12; $p = 0,092$).

Det ble også spurt om meningen om dagens bestandsstørrelse av bjørn. En litt større andel av kvinner enn blant menn mente at bestanden av bjørn kan økes, mens menn i større grad enn kvinner mente at bestanden bør reduseres. Forskjellene er imidlertid små. For aldersgruppene finner vi stort sett de samme trender som for meninger om ulvebestander, med en økende andel negative til bjørn med økende alder. For detaljer, se **tabell 3**. Bare for få yrkesgrupper har vi stort nok utvalg til å kunne trekke sikre slutninger. Minst halvparten av både gårdbrukere, trygdete/pensjonister og ansatte i industri/bygg/anlegg mente at bestanden av bjørn bør reduseres. Tilsvarende mente over halvparten av ansatte utenfor industri/bygg/anlegg eller landbruket at bestanden bør opprettholdes på dagens nivå. Trygdete/pensjonister skilte seg ut ved at hele 21,5 % mener at bjørnen bør fjernes. Det var en økende tendens til å være mer positiv til bjørn med høyere utdanning (**tabell 3**). Et flertall av de som hadde hatt husdyr eller kjæledyr under oppveksten mente at bestanden av bjørn enten bør fjernes eller reduseres (**tabell 3**). For øvrig var det en større tendens til mer positiv holdning til bjørnebestanden blant de som har kjæledyr i dag enn de som ikke har det. De som var opptatt av diskusjonen om ulv er også enten mer positiv eller negativ til bjørnebestanden enn de som er lite opptatt av diskusjonen (**tabell 3**).

Det ble så spurt om hvilke grunner respondenten hadde for sitt syn på om bestanden av ulv eller bjørn burde endres eller opprettholdes. Det ble ikke oppgitt svaralternativer, og kategoriseringen i **tabell 4** er utført i etterhånd. Både for ulv og for bjørn ble det oppgitt to grupper årsaker til at respondentene har sitt syn på bestandsstørrelsen. Imot rovdyra taler at de dreper og skader sau, mens argumenter for dem oftest var at de har en naturlig plass i faunaen og at de er utryddingstruet. Noen få mente at dyra er farlige for mennesker, og en liten gruppe til mente at det er nok rovdyr og at de ikke har noen nyttig funksjon.

3.2 Syn på forvaltningstiltak

Det ble nevnt syv tiltak en kan bruke for å regulere ulvebestanden (jf. spørreskjemaet i vedlegg), og respondentene ble spurt om hva de mener om hver av disse. De kunne gradere sine svar langs en skala fra 1 (helt enig) til 5 (helt uenig). I **tabell 5** er kategoriene helt + litt enig slått sammen til enig, og litt uenig + helt uenig er slått sammen til uenig. Et klart flertall uttrykte støtte til at en kan skyte ulv som dreper husdyr, og til at en skal betale erstatning til de som får husdyr drept av ulv. Et flertall ønsket også å satse på gjeterne med hund for å unngå skader etter ulv. Det var omtrent like stor andel som ville og som ikke ville fange og flytte ulv som gjør skade. Og de fleste var imot å bruke gift eller å drepe unger til skadeulv som midler for å regulere bestanden. Det var svært få av respondentene som ikke var enig eller uenig i utsagnene, og det var også få som var

bare litt enig eller litt uenig. Personene i utvalget hadde altså generelt sett klare meninger på dette området.

3.3 Holdningsprofiler

Det er laget holdningsprofiler for ulike grupper som er sammenliknet. Ved tolkningen av profilene har vi valgt å betrakte avvik med over 10 % fra gjennomsnittsverdien som høy resp. lav skåre, avvik på mellom 3,3 og 10 % som moderat høy resp. moderat lav skåre og verdier som ligger innen 3,3 % fra gjennomsnittsverdien betraktes som gjennomsnittsnivå (jf. **figur 1**). Gjennomsnittsskåren for hele utvalget ($n = 300$) for den enkelte skala ble (jf. 1.2): Dominansorientert: 4,73; Økologisk: 3,20; Moralistisk: 4,45; Naturalistisk: 4,53; Negativistisk: 4,58; og Nytteorientert: 5,23. Kunnskapsskalaens gjennomsnitt var 1,95 (skalabreddene de samme som i de amerikanske undersøkelserne, se 1.2).

3.3.1 Kjønn

Ulikhetene mellom kjønnene er moderat. Mens menn har høyere skårer enn kvinner på Naturalistisk og Kunnskapsorientert skala, har kvinner høyere skårer på Negativistisk skala (**figur 1**). Ulikhetene er testet ved hjelp av Mann-Whitney U-test. Det er en statistisk signifikant forskjell mellom medianene både på Naturalistisk skala ($U = 9290,5$; $p = 0,0088$), Negativistisk skala ($U = 9317,5$; $p = 0,0097$), og Kunnskapsskala ($U = 7305,0$; $p < 0,0001$).

3.3.2 Alder

Eldre personer har generelt høyere skårer på Dominansorientert skala enn yngre aldersgrupper (**figur 2**). På Økologisk skala har den yngste aldersgruppen høyest skåre, mens ulikhetene mellom de andre er lik som på den Dominansorienterte skalaen, men med små utslag. På Moralistisk skala skårer unge personer høyt, mens eldre har lav skåre (**figur 2**). Det samme gjelder Naturalistisk skala. På den Negativistiske skala er det markert utslag hvor eldre skårer høyt og yngre skårer lavt. Det samme gjelder også den Nytteorienterte skalaen. På Kunnskapsskalaen skårer de under 25 år høyt, men for øvrig er utslagene små (jf. **figur 2**).

Forskjellene er i det følgende testet statistisk ved hjelp av Kruskal-Wallis 1-Way Anova. Aldersgruppene er inndelt som i **figur 2**. Det er en statistisk signifikant forskjell i medianer mellom aldersgruppene for Dominansorientert skala ($X^2 = 25,12$; d.f. = 5; $p = 0,0001$), for Naturalistisk skala ($X^2 = 16,26$; d.f. = 5; $p = 0,006$), for Negativistisk skala ($X^2 = 41,37$; d.f. = 5; $p < 0,0001$), og for Nytteorientert skala ($X^2 = 39,18$; d.f. = 5; $p < 0,0001$).

Tabell 3. Meninger om bestandstørrelser av bjørn. - Opinions about the size of the bear population.

	N	Fjerne Remove	Redusere Reduce	Dagens nivå Maintain	Øke Increase	Vet ikke Don't know
Totalt / Total	300	8,7	41,3	40,3	5,7	4,0
Kjønn / Sex:						
Menn / Men	155	7,7	43,9	40,6	4,5	3,2
Kvinner / Women	145	9,7	38,6	40,0	6,9	4,8
Alder, år / Age, years:						
Til og med 25	29	3,4	13,8	55,2	20,7	6,9
26-35	50	4,0	34,0	52,0	4,0	6,0
36-45	63	4,8	39,7	47,6	4,8	3,2
46-55	64	6,3	43,8	45,3	3,1	1,6
56-65	42	11,9	52,4	23,8	7,1	4,8
66-75	37	10,8	62,2	18,9	2,7	5,4
Over 75	14	50,0	28,6	21,4	0,0	0,0
Yrke / Occupation:						
Gårdbruker / Farmer	26	7,7	50,0	26,9	11,5	3,8
Ansatt i industri/bygg/anlegg / Employed in manufacturing/construction/building sector	35	5,7	51,4	31,4	5,7	5,7
Ansatt utenfor industri og landbruk / Employed in service and other sectors	108	5,6	28,7	54,6	4,6	6,5
Trygdet/pensjonist / Pensioner	65	21,5	52,3	24,6	0,0	1,5
Utdanning / Education:						
Folke/ungd.skole / Compulsory schooling	80	13,8	48,8	30,0	1,3	6,3
1-2 år videreutdanning / 1-2 yrs. additional school education	104	8,7	47,1	38,5	2,9	2,9
V.g.skole / Technical/teachers' training college (etc.) education	40	7,5	45,0	32,5	12,5	2,5
Utover v.g.skole / University-level education	72	4,2	22,2	58,3	11,1	4,2
Husdyrhold oppvekst / Grew up with livestock production:						
Ja / Yes	198	10,1	49,0	35,4	3,0	2,5
Nei / No	101	5,9	25,7	50,5	10,9	6,9
Kjæledyr nå / Companion animals now:						
Ja / Yes	171	5,3	37,4	46,2	7,0	4,1
Nei / No	129	13,2	46,5	32,6	3,9	3,9
Kjæledyr oppvekst / Grew up with companion animals:						
Ja / Yes	262	9,2	43,5	38,9	5,7	2,7
Nei / No	38	5,3	26,3	50,0	5,3	13,2
Jaktet / Hunted:						
Ja / Yes	92	7,6	43,5	39,1	6,5	3,3
Nei / No	208	9,1	40,4	40,9	5,3	4,3
Opptatthet av ulv / Interested in wolf discussion:						
Svært mye / Very much	61	11,5	50,8	24,6	11,5	1,6
Litt / A little	152	7,2	40,8	42,8	4,6	4,6
Lite/ikke noe / Little or not at all	87	9,2	35,6	47,1	3,4	4,6

Tabell 4. Oppgitte grunner til at bestandene av ulv og bjørn bør fjernes, reduseres, opprettholdes som idag, eller økes (N = 300). - Reasons given for why the Norwegian populations of wolf and bear should be exterminated, reduced, maintained or increased.

	Prosentvis andel - ulv Wolf - per cent	Prosentvis andel - bjørn Bear - per cent
Dreper/skader sau / Kills or injures sheep	42,8	40,6
Naturlig i fauna/truet art / Natural part of fauna/threatened species	39,7	34,9
Farlig for mennesker / Dangerous to man	6,2	9,2
Ingen nytte/nok av dem / No benefit/enough of them	5,9	6,0
Ikke farlig/gjør ikke skade / Not dangerous/do no damage	2,4	2,9
Andre grunner / Other reasons	1,6	3,6
Vet ikke / Don't know	1,4	2,8

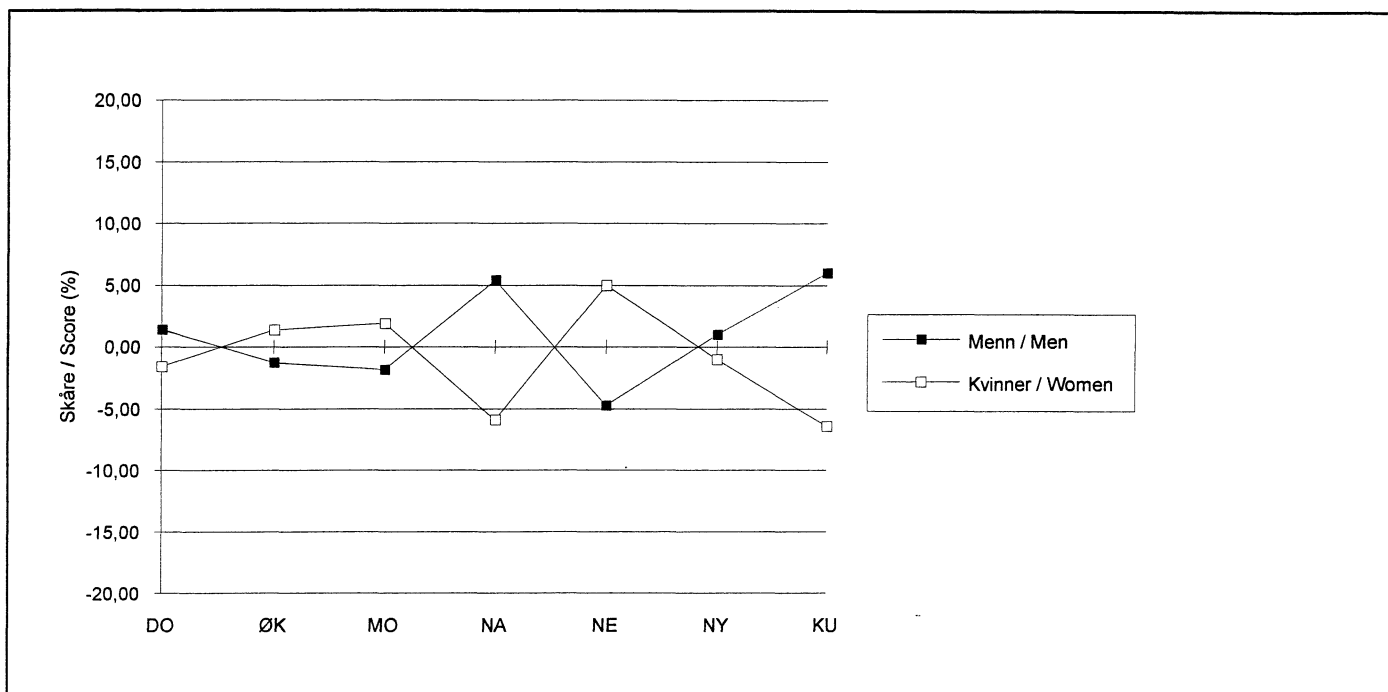
Tabell 5. Meninger om tiltak for å regulere ulvebestanden. - Opinions about efforts to regulate the wolf population.

	Enig Agree	Verken enig eller uenig Neither agree nor disagree	Uenig Disagree	Vet ikke Don't know
Skyte ulv for å redusere / Kill wolves to reduce the population	52,0	11,0	36,0	1,0
Skyte ulv som dreper husdyr / Kill wolves that kill domestic animals	73,7	7,3	17,3	1,7
Betale erstatning / Pay compensation	86,7	3,0	9,4	1,0
Fange og flytte ulv / Catch and move wolves	45,7	6,3	45,6	2,3
Drepe unger til ulv som tar husdyr / Kill cubs of wolves that kill domestic animals	25,6	7,3	62,3	4,7
Bruke gift på de som tar husdyr / Poison wolves that kill domestic animals	8,0	2,0	88,0	2,0
Satse på gjeter/hunder / Use shepherds/dogs	65,9	8,0	24,4	1,7

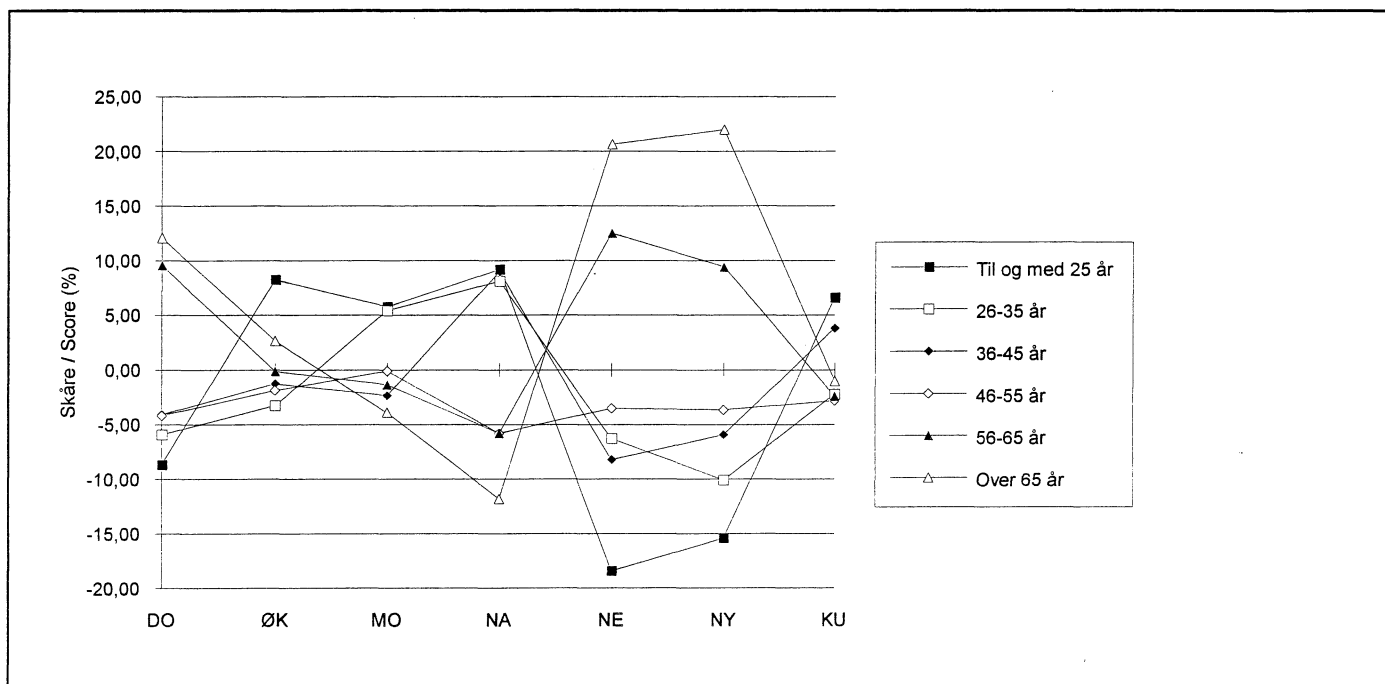
3.3.3 Yrker

Gårdbrukere (her har vi slått sammen de som har og de som ikke har husdyr for å få stort nok materiale til å kunne si noe om svarene) har moderat høy skåre på Nytteorientert skala, og moderat lav skåre på Økologisk skala, men gjennomsnittsskåre på de andre skalaene (figur 3). Ansatte i industri, bygg og anlegg har moderat høy skåre på Moralistisk og Dominansorientert skala og moderat lav skåre på Økologisk skala, på de andre skalaene er skårene

gjennomsnittlige. Ansatte i annen virksomhet enn industri, bygg og anlegg, og landbruket har moderat lav skåre på Nytteorientert, Negativistisk og Dominansorientert skala, for øvrig gjennomsnittlig skåre. Trygdete/pensjonister (utgjør 65 personer) har høy skåre på Nytteorientert, Negativistisk og Dominansorientert skala, moderat lav skåre på Naturalistisk skala, og gjennomsnittsskåre på de andre skalaene (figur 3). Vi har også tatt med student/elev til tross for at de utgjør alt for få til å trekke konklusjoner (13 personer). Vi velger å vise denne gruppen fordi de

Figur 1. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent. Sammenligning mellom menn og kvinner. DO = Dominansorientert; ØK = Økologisk; MO = Moralistisk; NA = Naturalistisk; NE = Negativistisk; NY = Nytteorientert; KU = Kunnskapsorientert. - Attitudes and knowledge concerning wolves among men and women in a district in southeastern Norway. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. DO = Dominionistic; ØK = Ecological; MO = Moralistic; NA = Naturalistic; NE = Negativistic; NY = Utilitarian; KU = Knowledge.

Figur 2. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent. Sammenligning mellom aldersgrupper. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves among various age groups in a district in southeastern Norway. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations. År = years.

skiller seg kraftig ut fra flere av de andre på de fleste skalaene. De skårer høyt på Naturalistisk og Økologisk skala, og lavt på Negativistisk, Nytteorientert og Dominansorientert skala. På Moralistisk og Kunnskapsorientert skala får de gjennomsnittskåre (figur 3).

Forskjellene mellom yrkene er testet statistisk ved hjelp av Kruskal-Wallis 1-Way Anova. Vi sammenligner yrkene som er vist i figur 3. Forskjellen mellom yrkene er statistisk signifikant for Dominansorientert skala ($X^2 = 22,34$; d.f. = 4; $p = 0,0002$), Negativistisk skala ($X^2 = 27,60$; d.f. = 4; $p < 0,0001$), og Nytteorientert skala ($X^2 = 37,81$; d.f. = 4; $p < 0,0001$). For Naturalistisk og Økologisk skala er forskjellene tilstede, men ikke statistisk signifikante (henholdsvis: $X^2 = 9,36$; d.f. = 4; $p = 0,053$; og $X^2 = 8,42$; d.f. = 4; $p = 0,078$). For Moralistisk og Kunnskapsorientert skala er det ingen forskjeller.

3.3.4 Utdanning

På Dominansorientert skala skårer de med bare "folke/ungdomskole" høyt, mens de med "utdanning utover videregående skole" skårer lavt. På både Negativistisk og Nytteorientert skala skårer de med høy utdanning lavt, mens de med lav utdanning skårer høyt. På Naturalistisk skala skårer de med bare "folke/ungdomsskole" lavt, mens de som har "utdanning utover videregående skole" skårer høyt. Det samme gjelder dels også Kunnskapsskalaen. På både Økologisk og Moralistisk skala er ulikhetene små. Se for øvrig figur 4.

Ulikhetene er testet ved hjelp av Kruskal-Wallis 1-Way Anova. Det er statistisk signifikant forskjell på Dominansorientert skala ($X^2 = 35,02$; d.f. = 3; $p < 0,0001$), Negativistisk skala ($X^2 = 32,25$; d.f. = 3; $p < 0,0001$), og Nytteorientert skala ($X^2 = 35,47$; d.f. = 3; $p < 0,0001$). Forskjellene på Naturalistisk skala er svakere ($X^2 = 6,31$; d.f. = 3; $p = 0,097$), for øvrig er det ingen ulikheter.

3.3.5 Husdyr- og kjæledyrhold

Det ble også spurt om noen andre i familien driver husdyrhold i dag. De som hadde husdyr skåret moderat høyt på Dominansorientert, Negativistisk og Nytteorientert skala, lavt på Naturalistisk skala og moderat lavt på Økologisk og Moralistisk skala (figur 5). Det er statistisk signifikant forskjell på Naturalistisk skala ($X^2 = 3,88$; d.f. = 1; $p = 0,049$). På de andre skalaene er ulikhetene for små til å trekke konklusjoner.

De som hadde husdyr under oppveksten skårer moderat høyt på Nytteorientert, Negativistisk og Dominansorientert skala, og moderat lavt på Naturalistisk og Moralistisk skala (figur 6). Det er statistisk signifikant forskjell på Dominansorientert skala ($X^2 = 9,89$; d.f. = 1; $p = 0,0017$), Moralistisk skala ($X^2 = 7,76$; d.f. = 1; $p = 0,0053$), Natura-

listisk skala ($X^2 = 6,08$; d.f. = 1; $p = 0,0137$), Negativistisk skala ($X^2 = 10,17$; d.f. = 1; $p = 0,0014$), og Nytteorientert skala ($X^2 = 19,34$; d.f. = 1; $p < 0,0001$). Vi var interessert i å se på om det spilte noen rolle hvilke husdyrarter respondentene hadde hjemme i oppveksten. De to gruppene som trakk skåren for Dominansorientert opp og Moralisme-skåren ned, var de som hadde hatt geiter og de som hadde hatt hester. De som hadde hatt kyr og de som hadde hatt hester sørget for den lave Naturalisme-skåren. De som hadde hatt geiter, hester og kyr hadde høyest Negativisme- og Nytteorienterts-skårer. Men antallet som hadde hatt geiter i oppveksten var svært lavt ($N = 12$). De som hadde vokst opp med sauedrift (nesten alle hadde hatt andre husdyr i tillegg) var ikke spesielt ytterliggående, men de skåret moderat høyt på Nytteorientert.

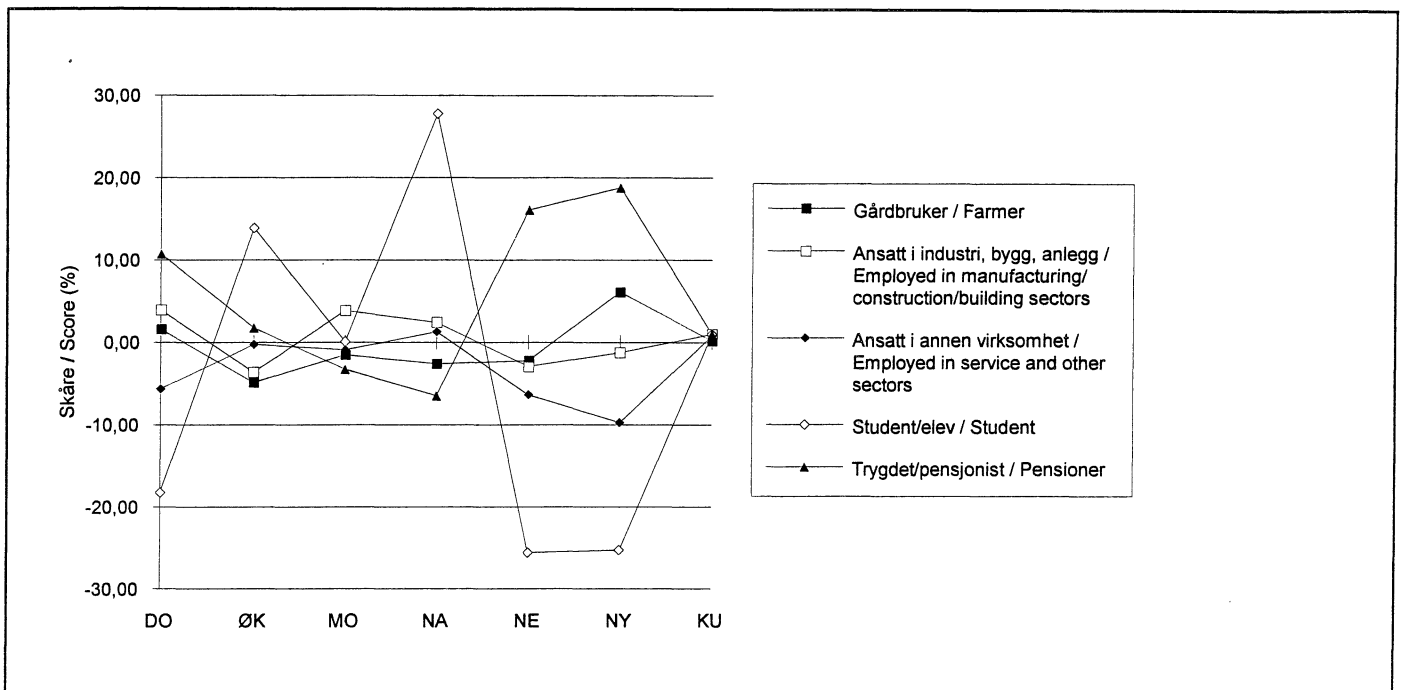
Personer som i dag har kjæledyr, skåret moderat høyt på Naturalistisk og Moralistisk skala, mens de skårer moderat lavt på Negativistisk, Nytteorientert og Dominansorientert skala (figur 7). De som ikke har kjæledyr hadde omtrent motsatte skårer. Forskjellene er statistisk signifikante for Dominansorientert skala ($X^2 = 6,92$; d.f. = 1; $p = 0,0085$), Moralistisk skala ($X^2 = 7,25$; d.f. = 1; $p = 0,0071$), Naturalistisk skala ($X^2 = 7,30$; d.f. = 1; $p = 0,0069$), Negativistisk skala ($X^2 = 21,64$; d.f. = 1; $p < 0,0001$), Nytteorientert skala ($X^2 = 15,56$; d.f. = 1; $p = 0,0001$), og Kunnskapsorientert skala ($X^2 = 7,01$; d.f. = 1; $p = 0,0081$).

De som hadde kjæledyr under oppveksten hadde omtrent gjennomsnittsskåre for alle skalaene. De som ikke hadde kjæledyr under oppveksten, skårer derimot lavere enn gjennomsnittet på de fleste skalaene, med moderat lavt nivå på Nytteorientert, Negativistisk, Økologisk og Dominansorientert skala (figur 8). Det er ingen statistisk signifikante ulikheter på noen av skalaene.

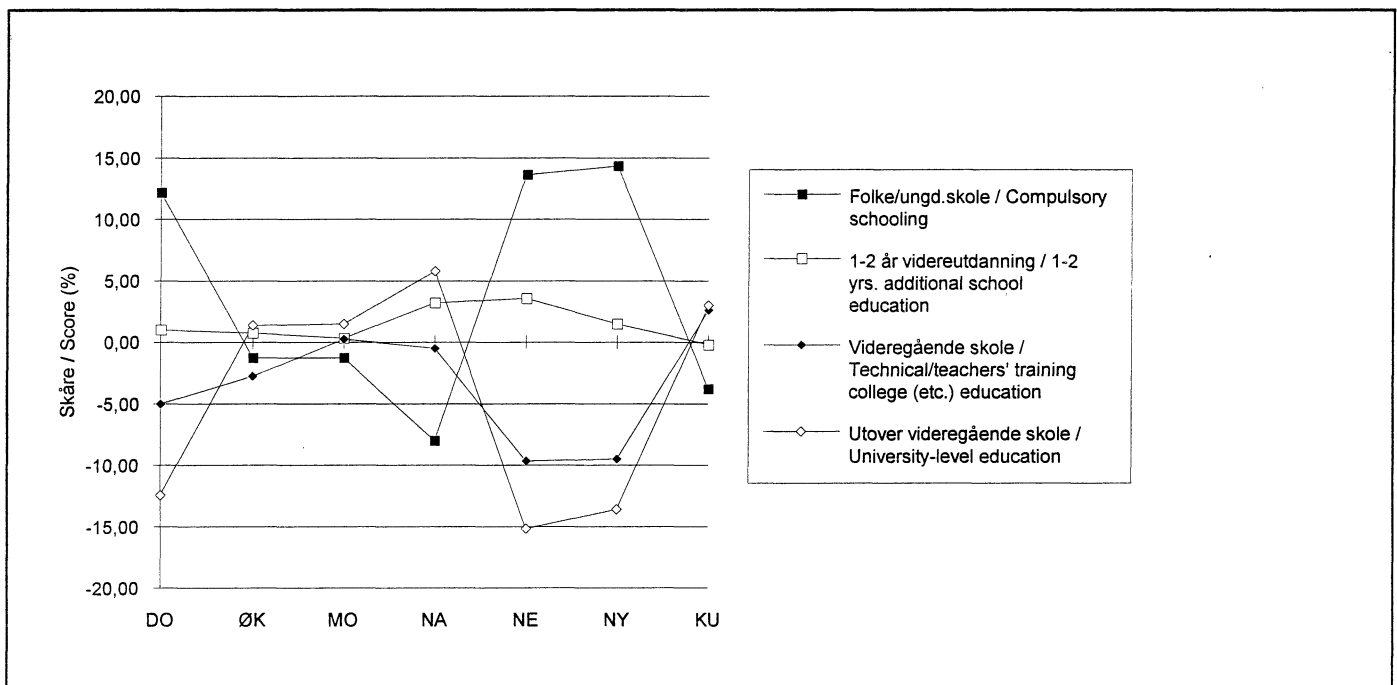
3.3.6 Jegere og ikke-jegere

På Dominansorientert skala skårer de som har jaktet de to siste år moderat høyt, mens de andre ligger nært gjennomsnittet (figur 9). Både på Økologisk og Moralistisk skala skårer de som har jaktet de siste to år moderat lavt, mens de som har jaktet tidligere, skårer moderat høyt. På Naturalistisk skala skårer både dagens jegere og de som tidligere har jaktet moderat høyt, mens de tilsvarende har lav skåre på Negativistisk skala. På Kunnskapsskalaen skårer jegere relativt høyt, særlig de som også har jaktet nylig (figur 9). Den Nytteorienterte skalaen gir lite utslag for jegere. De som aldri har jaktet følger generelt et motsatt mønster enn jegerne (men se figur 9).

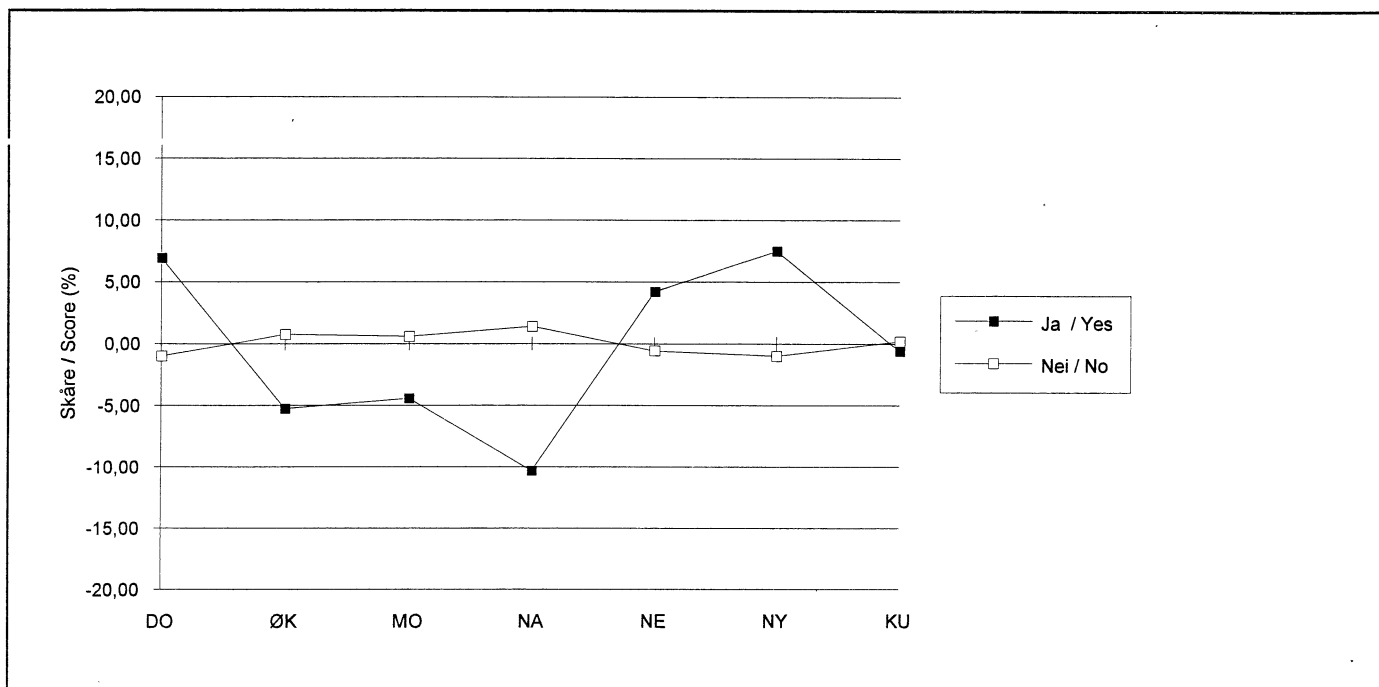
Det er statistisk signifikante forskjeller mellom de tre gruppene (figur 9) på Økologisk skala ($X^2 = 7,86$; d.f. = 2; $p = 0,020$), Naturalistisk skala ($X^2 = 6,36$; d.f. = 2; $p = 0,042$), Negativistisk skala ($X^2 = 11,20$; d.f. = 2; $p = 0,0037$), og Kunnskapsskalaen ($X^2 = 11,52$; d.f. = 2; $p = 0,0031$).

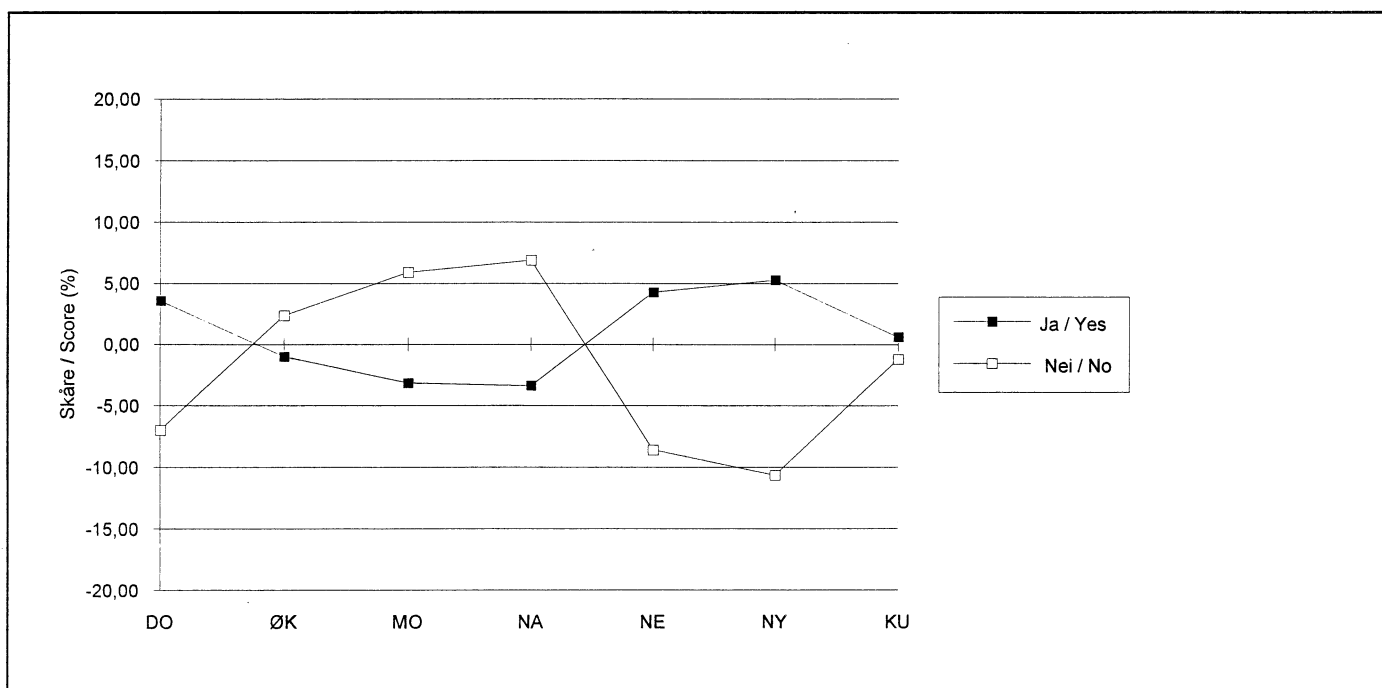
Figur 3. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent. Sammenligning mellom yrkesgrupper. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, among people grouped according to occupation. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

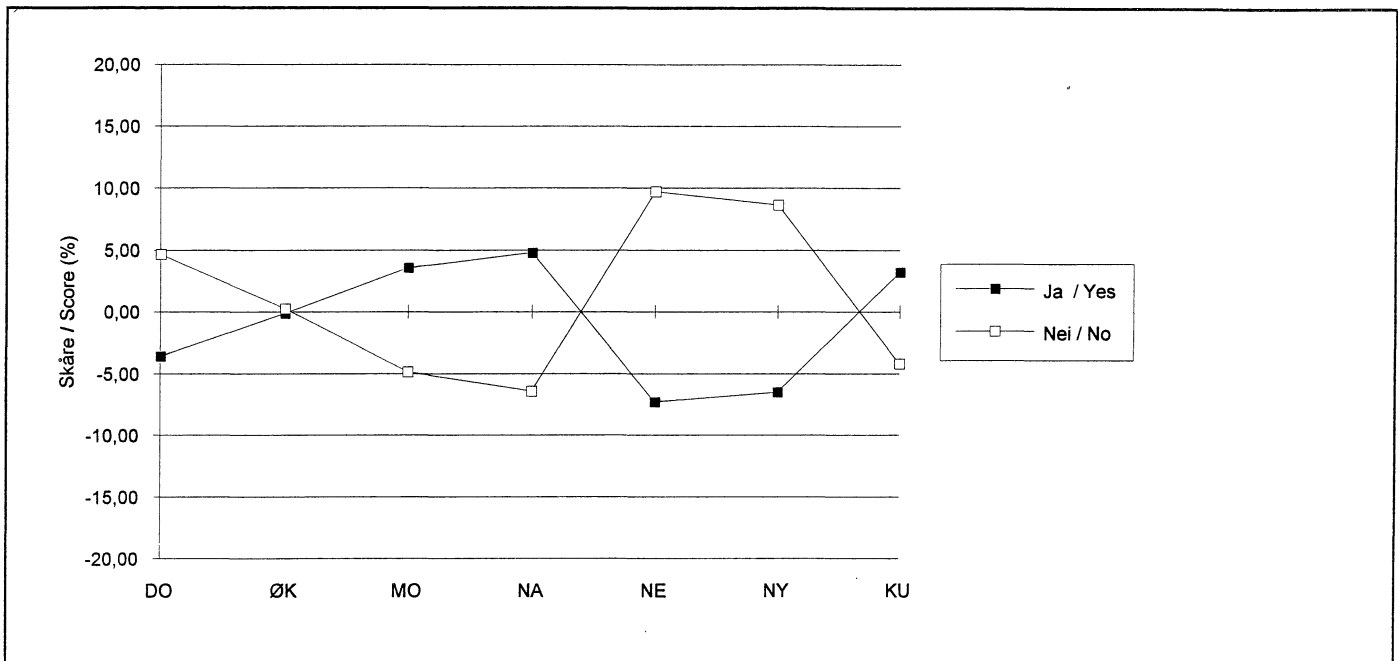
Figur 4. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent. Sammenligning mellom personer med ulik utdanning. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, comparing groups of people with different levels of education. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

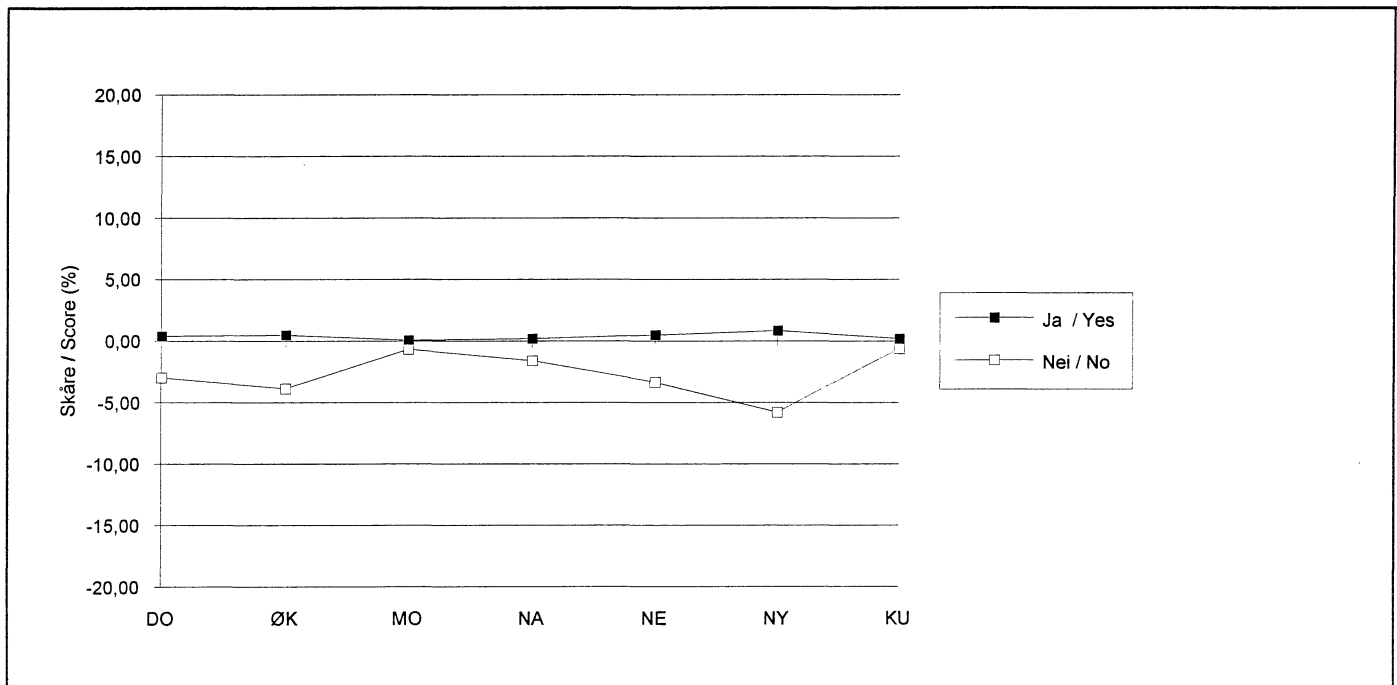
Figur 5. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent, for personer som har eller ikke har noen i familien som driver husdyrhold nå. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, comparing those who have and do not have family members involved in livestock production. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

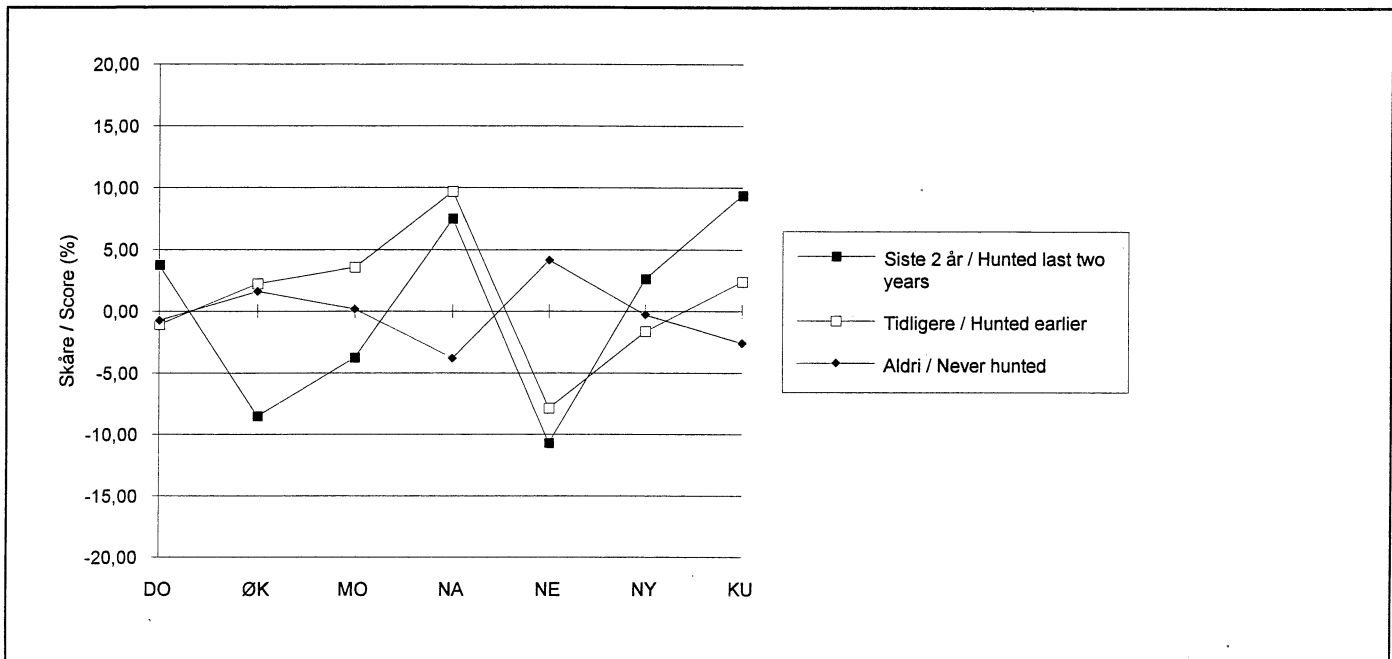
Figur 6. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent, for personer som var vokst opp med husdyrhold sammenlignet med personer som ikke har vokst opp med husdyrhold. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, comparing those who did and did not grow up where livestock production was taking place. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

Figur 7. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskåre målt i prosent, for personer som har og ikke har kjæledyr nå. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, comparing those who have and do not have companion animals. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

Figur 8. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskåre målt i prosent, for personer som har eller ikke har vokst opp med kjæledyr. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, comparing those who grew up with companion animals and those who did not. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

Figur 9. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent, for personer som har drevet jakt. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves among hunters and non-hunters in a district in southeastern Norway. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

3.3.7 Hvor opptatt man er av ulvediskusjonen

Personer som angir at de er svært mye opptatt av diskusjonen om ulv, skårer høyt på Nytteorientert skala og moderat høyt på Dominansorientert, Negativistisk, Økologisk og Kunnskapsorientert skala, og moderat lavt på Naturalistisk skala (figur 10). De som angir at de ikke er opptatt av diskusjonen i det hele tatt skårer høyt på Negativistisk skala og moderat høyt på Sportsorientert, Naturalistisk, Nytteorientert og Moralistisk skala (figur 10).

Forskjellene mellom medianene for de fire gruppene er statistisk signifikante på Dominansorientert skala ($X^2 = 10,82$; d.f. = 3; $p = 0,013$), for øvrig er det ingen signifikante ulikheter.

3.3.8 Meninger om bestandsstørrelsen av ulv

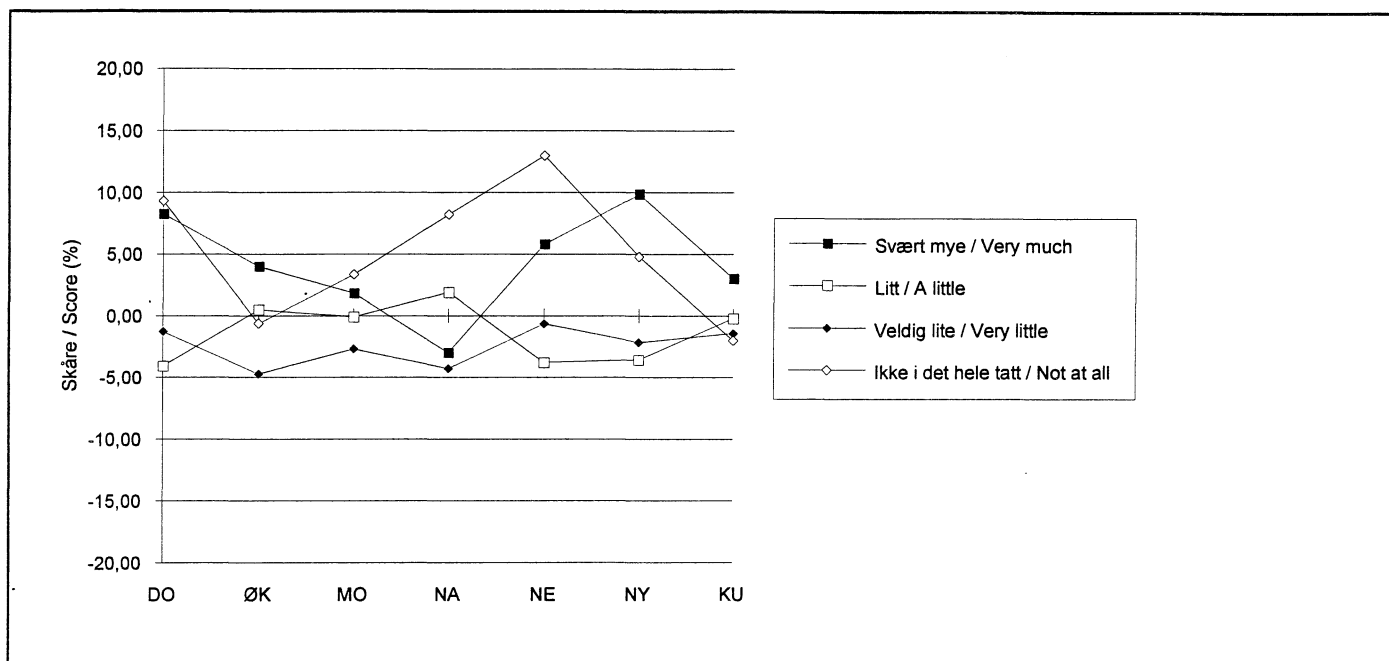
Grupperingene ble inndelt etter om hvorvidt de ønsker å fjerne ulven helt, redusere eller øke bestanden eller opprettholde dagens bestand av ulv (jf. 3.1). På den Dominansorienterte skalaen får de som ønsker å fjerne ulven meget høy skåre, de som ønsker å redusere bestanden skårer høyt, mens de som ønsker å beholde bestanden som i dag eller øke bestanden skårer lavt (figur 11). På den Økologiske skalaen har de som mener at bestanden bør økes høy skåre, mens de som ønsker å fjerne eller beholde bestanden som i dag har moderat høy skåre. De som ønsker å redusere bestanden har her moderat lav skåre. På den Moralistiske og den Naturalis-

tiske skalaen skårer de høyt de som ønsker å øke eller å beholde bestanden som i dag, mens de som ønsker å redusere eller fjerne bestanden skårer lavt (figur 11). Det motsatte er tilfelle for både den Negativistiske og den Nytteorienterte skalaen, hvor de som mener at ulvebestanden bør reduseres eller fjernes, skårer høyt, og de som mener bestanden bør beholdes som i dag eller økes, har lav skåre (figur 11). På Kunnskapsskalaen skårer de som ønsker å øke eller beholde dagens bestand av ulv moderat høyt, mens de som ønsker å fjerne eller redusere bestanden av ulv, skårer moderat lavt. For øvrig merker vi oss at de som svarte "vet ikke" på dette spørsmålet generelt lå lavt på holdningsskalaene, og særlig lavt på Økologisk, Negativistisk og Nytteorientert skala.

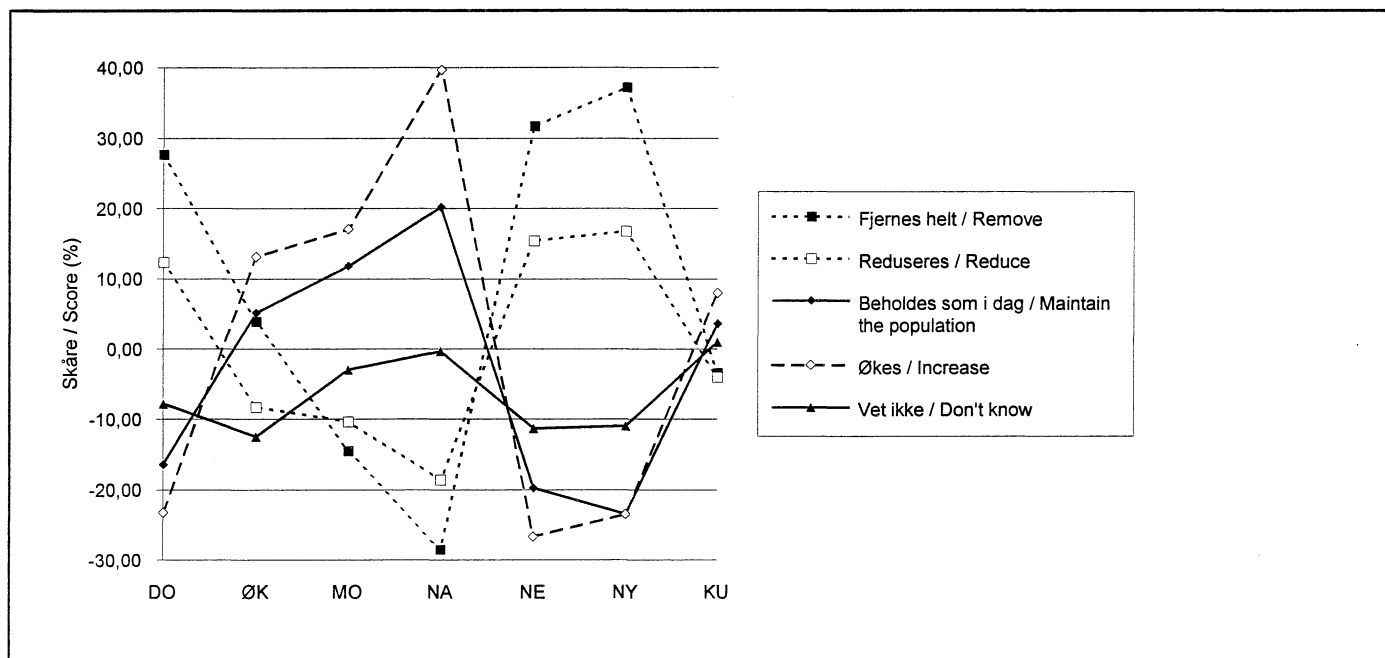
Ulikhetene mellom de fem gruppene i figur 11 er testet ved hjelp av Kruskal-Wallis 1-Way Anova. Det er statistisk signifikante forskjeller i medianer for alle skalaene ($X^2 > 11,0$; d.f. = 4; $p < 0,05$).

3.3.9 Hva en mener om å ha ulv der en bor

Skalaen som er kalt Negativisme inneholder spørsmål om hva en synes om at det er ulv der en bor, og skalaen som er kalt Naturalisme inneholder spørsmål om en synes det er positivt med ulv i området (men det refereres da ikke til boligområdet). Vi gjengir svarmønstret (fordelt på enig og uenig) for tre spørsmål fra Negativisme-skalaen og fire fra Naturalisme-skalaen i tabell 6.

Figur 10. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent. Sammenligning mellom personer som er ulikt opptatt av ulvediskusjonen. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, when persons with different levels of interest in the wolf debate are compared. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

Figur 11. Kunnskap og holdninger overfor ulv i tre Hedmarkskommuner. Avvik fra gjennomsnittlig holdningsskårer målt i prosent. Sammenligning mellom personer med ulike meninger om bestandsstørrelsen av ulv. Forklaring: se figur 1. - Attitudes and knowledge concerning wolves in a district in southeastern Norway, among groups of people holding different opinions about the preferred size of the wolf population. Deviation, measured in per cent, from the mean attitude scores. See Figure 1 for explanations.

Vi ser en tendens til at flertallet er uenig i negative utsagn om ulv i området, og til at flertallet er enig i naturalistiske (positive) utsagn (vet ikke-gruppen er ikke tatt med i tabellen). Men mindretallet er høyt, og spørsmålene viser en klar polarisering i oppfatning.

Vi valgte å se nærmere på to spørsmål som ble stilt og som uttrykte Negativistiske holdninger til ulv i nærområdet. Disse var påstandene "Hvis det var ulv i nærheten av der jeg bor ville jeg bli redd" og "Det ville være mye bedre å bo i dette området dersom det var færre farlige dyr, sånn som ulv, her". På hver av disse ble folk spurt om å si om de var helt enig, litt enig, hverken enig eller uenig, litt uenig eller helt uenig. Et utdrag av svarfordelingene er vist i **tabell 7** og **tabell 8**; andre funn er kommentert i teksten.

Tabell 7 viser at kvinner oftere enn menn svarte bekreftende på spørsmålet ($X^2 = 29,3$; d.f. = 4; $p = 0,00001$). Forskjellene var signifikante også m.h.t. yrkesgrupper ($X^2 = 67,13$; d.f. = 36; $p = 0,001$), men antallet i hver gruppe var i minste laget for sikre konklusjoner. Det synes imidlertid som om gruppene husmor/hjemmeværende og trygdet/pensjonist svarte bekreftende i større grad enn andre grupper. **Tabell 7** viser videre høyere andel bekreftende svar blant de med lav enn blant de med høy utdanning ($X^2 = 24,5$; d.f. = 12; $p = 0,017$), høyere andel "enig"-svar for de med husdyrhold i oppveksten enn for de uten ($X^2 = 23,9$; d.f. = 4; $p = 0,00008$), lavere andel "enig"-svar for de som har kjæledyr enn for de uten ($X^2 = 13,48$; d.f. = 4; $p = 0,009$), og lavere andel "enig"-svar for jegere enn for ikke-jegere ($X^2 = 35,7$; d.f. = 8; $p = 0,00002$). Å ha hatt kjæledyr i familien i oppveksten, og å ha husdyrhold i familien nå syntes ikke å ha effekt på svargivningen på dette spørsmålet.

I motsetning til på forrige spørsmål ble det ingen kjønnsforskjeller i svarmønsteret på det andre spørsmålet (**tabell 8**). Effekten av alder ble imidlertid svært stor ($X^2 = 79,1$; d.f. = 30; $p < 0,00000$); andelen som var enige i utsagnet økte sterkt med økende alder, og var godt over 50 % for de som er over 56 år gamle. Blant de som er under 45 år gamle, svarte derimot over halvparten at de var helt uenig i utsagnet. Også yrke har betydning for svarmønsteret på dette utsagnet ($X^2 = 76,6$; d.f. = 45; $p = 0,002$). De som i størst grad sa seg helt enig i utsagnet var trygdet/pensjonist (63,1%), husmødre/hjemmeværende (42,9 %), og gårdbrukere (37,5 % for ikke-husdyrholdere; 40,0 % for husdyrholdere). Mest uenige var studenter/elever (61,5 %) og ansatte utenfor landbruk, industri eller bygg/anlegg (52,8 %). Men også gårdbrukere uten husdyrhold var mer uenige (50,0 %) enn enige i utsagnet (37,5 %), men antallet ble for lavt til at en kan trekke helt sikre konklusjoner om grupper innen landbruket. **Tabell 8** viser også at graden av uenighet i utsagnet øker klart med økende utdanning ($X^2 = 40,7$; d.f. = 15; $p = 0,0003$). Blant de med folke-skole/ungdomsskole var over 60 % helt eller litt enig, mens for de med utdanning utover videregående skole var godt over 60 % helt eller litt uenige i utsagnet. De som var vokst opp med husdyrhold i familien svarte i større grad enn andre bekreftende på spørsmålet ($X^2 = 19,6$; d.f. = 5; $p = 0,001$), mens de som hadde kjæledyr i familien nå i større grad enn andre var uenige i det ($X^2 = 19,5$; d.f. = 5; $p = 0,001$). Det var imidlertid ingen forskjell mellom de som driver med husdyr nå og de som ikke gjør det.

Tabell 6. Svarmønsteret for noen negative og noen positive utsagn om ulven (%). - Response pattern for some negative and positive statements about the wolf (%).

	Enig Agree	Uenig Disagree
Redd hvis ulv der jeg bor / Afraid if wolves are near my home	44	51
Bedre å bo her uten ulv / Better to live here without wolves	44	50
Ulv farlig for mennesker / The wolf is a danger to people	28	59
Høre ulv hyle er fantastisk / It is fantastic to hear a wolf howl	49	29
Ulv symbol på det flotte i naturen / The wolf is a symbol of the spectacular in nature	61	31
Ulv i området gir større naturopplevelse / A wolf in the area gives a greater sense of experiencing nature	52	40
Stor opplevelse å se ulv i skogen / Great experience to see a wolf in the wild	54	39

Tabell 7. Prosent fordeling av svar på påstanden "Hvis det var ulv i nærheten av der jeg bor ville jeg bli redd", for noen utvalgte grupper. - Percentage distribution of answers to the statement "If wolves were living near my home I would be afraid", for some selected groups.

	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
	Agree entirely	Agree a little	Neither agree nor disagree	Disagree a little	Disagree entirely
Totalt / Total	37,0	7,0	5,0	7,0	44,0
Kjønn / Sex:					
Menn / Men	24,5	8,4	6,5	4,5	56,1
Kvinner / Women	50,3	5,5	3,4	9,7	31,0
Utdanning / Education:					
Folke/ungd.skole / Compulsory schooling	50,0	7,5	5,0	6,3	31,3
1-2 år videreutdanning / 1-2 yrs. additional school education	42,3	8,7	4,8	5,8	38,5
V.g. skole / Technical/teachers' training college (etc.) education	25,0	0,0	5,0	15,0	55,0
Utover v.g.skole / University-level education	23,6	8,3	5,6	5,6	56,9
Husdyrhold nå / Livestock production now:					
Ja / Yes	41,7	13,9	2,8	5,6	36,1
Nei / No	36,4	6,1	5,3	7,2	45,1
Husdyrhold oppvekst / Grew up with livestock production:					
Ja / Yes	41,9	4,5	6,1	3,0	44,4
Nei / No	26,7	11,9	3,0	14,9	43,6
Kjæledyr nå / Companion animals now:					
Ja / Yes	28,7	7,6	5,8	6,4	51,5
Nei / No	48,1	6,2	3,9	7,8	34,1

3.4 Oppfatninger om antallet ulv i Norge

Det ble stilt spørsmål om hvor mange ulv en mener at det er i Norge, og svaralternativene var under 20, 20-100, og over 100. Av hele utvalget svarte 18,7 % at det er under 20 ulv i Norge, 42 % svarte at det er 20-100 ulv i Norge, og 32,3 % svarte at det er over 100 ulv i Norge. Psykologisk sett vil synet på bestandsstørrelsen være viktig for om en mener at bestanden bør fjernes, reduseres, beholdes som idag eller økes (se spørsmål 1, 3.1), derfor har vi beregnet andelen i de tre svarkategoriene (under 20, 20-100, over 100) som avgav svar i de ulike kategoriene i spørsmål 1 (tabell 9). Som en kunne vente, øker andelen som vil fjerne og redusere ulvebestanden med økning i oppfattet størrelse på dagens bestand.

Tabell 8. Prosent fordeling av svar på påstanden "Det ville være mye bedre å bo i dette området dersom det var færre farlige dyr, sånn som ulv, her", for noen utvalgte grupper. - Percentage distribution of answers to the statement "It would be much better to live in this district if fewer dangerous animals like wolves were living here", for some selected groups.

	Helt enig Agree entirely	Litt enig Agree a little	Verken enig eller uenig Neither agree nor disagree	Litt uenig Disagree a little	Helt uenig Disagree entirely	Vet ikke Don't know
Totalt / Total	35,0	8,7	4,7	8,7	41,0	2,8
Kjønn / Sex:						
Menn / Men	34,8	6,5	4,5	7,7	45,2	1,3
Kvinner / Women	35,2	11,0	4,8	9,7	36,6	2,8
Utdanning / Education:						
Folke/ungd.skole / Compulsory schooling	55,0	6,3	3,8	7,5	25,0	2,5
1-2 år videreutd. / 1-2 yrs. additional school education	35,6	10,6	2,9	11,5	35,6	3,8
V.g.skole / Technical/teachers' training college (etc.) education	22,5	5,0	7,5	10,0	55,0	0,0
Utover v.g.skole / University-level education	18,1	9,7	6,9	5,6	59,7	0,0
Husdyrhold nå / Livestock production today:						
Ja / Yes	36,1	13,9	2,8	11,1	33,3	2,8
Nei / No	34,8	8,0	4,9	8,3	42,0	1,9
Husdyrhold oppvekst / Grew up with livestock production:						
Ja / Yes	41,9	9,6	5,6	7,6	33,3	2,0
Nei / No	20,8	6,9	3,0	10,9	56,4	2,0
Kjæledyr nå / Companion animals today:						
Ja / Yes	25,7	7,6	4,7	9,9	50,3	1,8
Nei / No	47,3	10,1	4,7	7,0	28,7	2,3

Tabell 9. Forholdet mellom oppfatningen av bestandsstørrelsen og meninger om endringer i den (%). - Relationship between the perceived size of the wolf population and opinions about efforts to regulate it (% distribution).

'Perceived population size'	Fjerne Remove	Redusere Reduce	Beholde Maintain	Øke Increase	Vet ikke Don't know
Under 20 / Below 20	8,9	12,5	57,1	19,6	1,8
20-100	11,1	38,1	42,9	5,6	2,4
Over 100 / Above 100	18,6	48,5	29,9	1,0	2,1

4 Diskusjon

4.1 Sammenligning med tidligere undersøkelser-bestandsstørrelsen

Sammenligningen med den tidligere landsdekkende undersøkelsen (Dahle 1987) viser at utvalget i de tre Hedmarkskommunene lå på samme nivå som det nasjonale utvalget når det gjaldt ønsket om å fjerne ulven, at det i større grad enn det nasjonale utvalget ønsket å redusere ulvebestanden, at de lå litt lavere m.h.t. å ville beholde dagens nivå, og at de i mindre grad enn det nasjonale utvalget ønsket å øke ulvebestanden. Andelen "vet-ikke"-svar på spørsmålene om bestandene av ulv og bjørn var høyere (8 %) i den landsdekkende undersøkelsen enn i denne undersøkelsen (3,3 % for ulv, 4 % for bjørn). Utvalget av respondenter fra Hedmark i 1987-undersøkelsen svarte oftere enn vårt utvalg at ulven bør fjernes (22 % mot 14 %), men den førstnevnte gruppen var liten. Vårt utvalg uttrykte altså - ikke overraskende - en noe større skepsis til dagens størrelse på ulvebestanden enn hva det nasjonale utvalget gjorde i 1987, selv om den største svarkategorien ble å beholde dagens bestand (40 %). Men dette må ses på bakgrunn av at 32 % i vårt utvalg mente at det er over 100 ulv i Norge, og at 42 % mente at bestandsstørrelsen er mellom 20 og 100. Vi har vist (**tabell 7**) at andelen som ville fjerne eller redusere ulvebestanden økte sterkt med oppfatningen om økende reell bestand av ulv i Norge. Blant de som mente at det er under 20 ulv i Norge var det bare 21 % som ville fjerne eller redusere ulvebestanden, mens 77 % ville beholde eller øke dagens bestand. I den landsdekkende undersøkelsen fra 1987 ble halvparten av respondentene vist en planse hvor det var oppgitt at det er 5-10 ulver i Norge. Det er uvisst i hvilken grad oppfatningen av ulvebestandens størrelse er avgjørende for innstillingen til om bestanden bør økes eller reduseres, eller om det er innstillingen som heller avgjør oppfatningen av bestandens størrelse. Men 1987-undersøkelsen tydet klart på at informasjon om at det er få ulv i Norge resulterte i at færre ønsket å fjerne eller å redusere ulveantallet. Informasjon kan imidlertid virke ulikt i grupper som er sterkt engasjert i ulvedebatten enn i andre grupper.

Undersøkelsen fra 1987 (Dahle 1987) viste at eldre personer i større grad enn yngre ville fjerne eller redusere ulvebestanden, og at dette også gjaldt personer med lav utdanning sammenlignet med personer med høyere utdanning. Det samme mønster framkom i de tre Hedmarkskommunene. 1987-undersøkelsen viste videre at kvinner i større grad enn menn ønsket å fjerne og i mindre grad enn menn ønsket å øke ulvebestanden. Denne kjønnsforskjellen ser vi ikke klart i vårt materiale. I 1987-utvalget var i tillegg bøndene mer negative til bestandsstørrelsen enn hva andre var. I vår undersøkelse var antallet bønder lavt, men resultatene tyder på at i forhold til hele utvalget ville bøndene i mindre grad fjerne, i større grad

redusere, i mindre grad beholde dagens nivå og i større grad øke bestanden (det lave antall gjør andelen som ville fjerne eller øke svært usikkert). Samlet sett virker ikke bøndenes innstilling til bestandsstørrelsen særlig avvikende fra gjennomsnittet for hele utvalget. Men bøndene synes å være litt mer negative til dagens bestand enn de som er ansatt i virksomhet utenfor landbruk, industri, bygg og anlegg.

Når det gjelder bestanden av bjørn framkom mye av det samme svarmønster som for ulven: Ikke nevneverdige kjønnsforskjeller samt sterkt økende negativ innstilling med økende alder og sterkt avtakende negativ innstilling med økende utdanningsnivå. Gårdbrukerne ville (50 %) i noe større grad enn gjennomsnittet (41%) redusere bjørnebestanden og i noe mindre grad beholde dagens nivå (27 % mot 40 %), men også andre grupper lå på gårdbrukernes nivå vedrørende disse spørsmålene (ansatte i industri/bygg/anlegg).

4.2 Holdningstyper og holdningsprofiler

Sammenlignet med de 600 respondentene i Minnesota (Kellert 1985) ble det i vårt utvalg høyere gjennomsnittsverdier på alle skalaer unntatt på Naturalismeskalaen. Hedmarksutvalget uttrykte altså totalt større tendens enn utvalget i Minnesota til å ville mestre/kontrollere ulven, mer omsorg for samspillet i naturen, mer motstand mot utnyttelse/brutalitet mot ulven, mer Negativisme, samt høyere grad av Nytteorientering. I Minnesota- og Michigan-undersøkelsene (se 1.2) ble det ikke utført analyser av eventuelle kjønnsforskjeller, eller av alders- og utdanningsforskjeller. Vi kan likevel få et visst inntrykk av betydningen av disse variablene ved å sammenholde våre resultater med tidligere undersøkelser av holdninger til dyreliv generelt, hvor ulv riktignok ikke har vært det primære studieobjekt (se 1.1, Kellert & Berry 1987). Som i disse undersøkelsene fant også vi i vårt Hedmarks-utvalg at menn fikk høyere kunnskapsskåre og høyere verdi på Naturalistisk skala enn hva kvinner gjorde, og at kvinner skåret høyere enn menn på Negativisme-skalaen. I motsetning til de tidligere undersøkelsene av generelle holdninger fant vi ikke kjønnsforskjeller på Moralistisk og Økologisk skala, ei heller vedrørende Sports- og Nytte-orientering. Holdningene blant menn og blant kvinner i Hedmarks-utvalget var klart mer like hverandre enn hva som har vært tilfelle i studier av holdninger til dyreliv (inkludert rovdyr) i USA. At gruppene eldre oppnådde lave verdier for Naturalisme og høye verdier på Negativisme og Nytteorientert stemmer med tidligere studier av holdninger til dyreliv generelt. Likeledes stemmer det overens med tidligere studier at jegere skåret høyt på Naturalistisk skala, og at yngre respondenter skåret lavt på Nytteorientert og på Negativistisk skala.

Et påfallende funn i vårt materiale er imidlertid at gruppen gårdbrukere uttrykte en annerledes holdningsprofil i

Hedmarks-utvalget enn hva en har funnet i utvalg av bønder i USA. Gårdbrukere i vårt utvalg var ikke spesielt negative, og de uttrykte ikke spesielt lave verdier på Naturalisme og Moralisme. Men de fikk moderat høye verdier på Nytteorientert og litt lave verdier på Økologisk skala. Antallet gårdbrukere i vårt materiale ble imidlertid noe lavt, og tillot oss ikke et pålitelig skille mellom husdyrbrukere og andre gårdbrukere (det er imidlertid svake tendenser til at husdyrholdere har en høy skåre på Moralistisk skala).

Betydningen av husdyrbruk ser vi bedre av holdningsprofiler for de hvis familie driver husdyrhold nå (hvor respondenten også kan være barn eller ektefelle av husdyrbruker). Denne gruppen fikk lave skårer på Naturalistisk skala (de syntes ikke ulv er spesielt flott å oppleve), men ellers var utvalget (n = 36) for lite til at andre forskjeller fra resten av utvalget kunne bli signifikante. De kan ligge noe høyere enn resten av utvalget på Nytteorientert, men det må det mer omfattende undersøkelser til for å kunne si noe sikkert om. Lignende holdningsprofil viste seg for dem som hadde vokst opp med husdyrhold: Høye verdier på Dominansorientert, Negativisme og Nytteorientert, og lavere på Moralistisk og Naturalistisk skala. Men det var ikke sauehold som primært resulterte i denne holdningsprofilen; hold av geiter, hest og kyr ga mest utslag. Selv om holdningsprofilen for gårdbrukere, inkludert husdyrbrukere, tenderer svakt i samme retning som for bønder i USA uttrykker gruppen i vårt Hedmarks-utvalg langt fra noen entydig negativ innstilling til ulven.

En negativ innstilling til ulv uttrykkes på vårt holdningsmål ved høy verdi på Negativistisk, og lav verdi på Naturalistisk skala, eventuelt også høy verdi på Dominansorientert. I vårt utvalg var det særlig respondenter over 55 år, samt gruppen pensjonister/trygdede (som selvsagt i stor grad også er eldre) som uttrykte dette svarmønstret. Yngre respondenter (særlig de under 25 år, i noen grad også 26-35-årsgruppen) uttrykte motsatt (positiv) holdningsprofil. Studenter og elever hadde en ekstremt "ulve-positiv" holdningsprofil (lav på Dominansorientert, Negativisme og Nytteorientert; høyt på Økologisk og Naturalistisk skala), men antallet respondenter var lavt. Tilsvarende viste personer med videregående skole eller studier bak seg en profil som betyr positiv innstilling til ulv, mens respondenter med obligatorisk utdanning skåret høyt på Negativisme, Sports- og Nytteorientert. Å ha kjæledyr nå (som faktisk 57 % hadde) hang også sammen med en positiv innstilling til ulven. Det samme gjaldt i en viss grad å drive jakt (moderat lav Negativisme, moderat høy Naturalisme).

Med de forbehold som er tatt om begrensningene som ligger i undergruppens størrelse og usikre representativitet ser det samlet ut til at alder og utdanning er de sosiodemografiske variablene som i størst grad påvirker holdninger til ulven. I noe mindre grad henger erfaring med husdyrbruk i oppveksten sammen med en negativ innstilling til ulven, og å drive husdyrhold nå (kyr, gris, sau) viser en meget svak tendens i samme retning, mens gruppen gårdbruker ikke atskiller seg i nevneverdig grad fra gjennomsnittet. Og å ha

kjæledyr eller å drive jakt henger sammen med en mer positiv innstilling til ulven. Det samme gjelder altså alder under 35 år, og høyere utdanning (videregående skole eller mer). Resultatene kan kanskje tolkes som uttrykk for at den negative holdningen til rovdyr en hadde i Norge i flere tiår fortsatt eksisterer i enkelte grupper (særlig blant eldre). Alternativt kan den negative innstillingen til ulven øke med økende alder uavhengig av tradisjoner, men dette kan kun belyses ved å utføre undersøkelser andre steder hvor lokale rovdyrtradisjoner ikke har vært like sterke, eller å utføre en ny undersøkelse i samme område på et seinere tidspunkt.

4.3 Avsluttende vurdering

Formålet med denne undersøkelsen har vært å prøve ut en metode som kan sette oss i stand til å oppnå bedre kunnskaper om innholdet i folks holdninger til en art som ulven, noe som kan hjelpe oss fram til gode hypoteser om hvorfor folk har de holdningene de har og om hva som påvirker holdningene. Resultatene viser klart at denne måten å identifisere dimensjoner i holdningene på virker godt. Det var få problemer knyttet til intervjuingen, metoden skiller svært godt mellom de ulike gruppene, og den tillater i tillegg sammenligninger med tidligere studier i andre land. En kan likevel ikke utelukke at det er sider ved folks holdninger som ikke kommer fram ved bruk av vår "ferdigsydde" metode (selv om den er basert på intervjuer i andre land), og det kan derfor være fordelaktig om en i videre studier gjennomfører grundige, kvalitative undersøkelser før en standardiserer måleinstrumentet. Det kan være sider ved nordmenns forhold til dyrelivet som en ikke har i andre land. Dette vil imidlertid være en tidkrevende og kostbar framgangsmåte.

Det har i svært liten grad vært utført empiriske studier av holdninger til dyreliv i Norge, og det var derfor et klart behov for metodeutvikling som et "første skritt". I neste omgang vil det være viktig å øke størrelsen på utvalget av respondenter, slik at en bl.a. kan få uttrykk for holdninger også i grupper som ikke var med i vår undersøkelse, f.eks. de som bor i byer, og ellers se etter forskjeller i holdninger til dyr mellom ulike deler av landet. En bør også ta med større utvalg av grupper som var med i vår undersøkelse. Vi har her ikke forsøkt å trekke utvalget slik at det skulle være representativt på gruppenivå. F.eks. tyder våre resultater på at gårdbrukere langt fra er særlig ekstreme i sin oppfatning av ulven (selv i et område hvor ulven er et konfliktojekt), og at variabler som alder og utdanning ser ut til å være av svært stor betydning for holdningstypene. Men for å trekke sikre konklusjoner om dette må en øke størrelsen på og representativiteten for disse og andre grupper.

5 Sammendrag

For å oppnå en bedre forståelse av konflikter angående nærvær av ulv ble det utført en kartlegging av holdninger til ulv i tre Hedmarks-kommuner. I tillegg til spørsmål om bestandsstørrelse av ulv og bjørn ble det for 300 personer stilt 35 spørsmål som indikerer innholdet i holdninger overfor arten ulv. Spørsmålene er i amerikanske undersøkelser vist å gruppere seg i følgende skalaer: Dominansorientert (tilfredsstillelse ved mestring og kontroll over ulv, ofte som sport (jakt)), Økologisk (omsorg for samspillet i naturen), Moralistisk (opptatthet av rett/galt, motstand mot brutalitet og utnyttelse av ulven), Naturalistisk (interesse for å oppleve ulv ute), Negativistisk (misliker eller er redd ulv), og Nytteorientert (opptatthet av utnyttelse av ulven og av at den må underordnes våre økonomiske og materielle behov). I tillegg ble det spurt om tiltak for å regulere ulvebestanden, om kunnskaper om ulven, og om erfaring med kjæledyr, husdyr, og jakt.

På spørsmål om størrelsen av bestanden av ulv i Norge svarte 14 % av hele utvalget at ulven bør fjernes, 37 % at den bør reduseres, 40 % at den bør være på dagens nivå, mens 7 % ville øke bestanden. Det var ingen nevneverdige forskjeller mellom kvinners og menns svarmønster. Andelen som ville fjerne eller redusere ulvebestanden økte med økende alder: I de yngste aldersgruppene ville flertallet beholde dagens bestandsnivå (21 % av de under 26 år ville øke det), mens blant respondenter over 55 år ville flertallet redusere eller fjerne ulven. Av yrkesgruppene var det kategorien 'trygdet/pensjonist' som i størst grad ville fjerne (31 %) eller redusere (40 %) ulvebestanden (jf. aldersvariabelen). I forhold til gjennomsnittet for hele utvalget ønsket gårdbrukerne i mindre grad å fjerne, og i større grad å redusere ulvebestanden, men 35 % ønsket å beholde dagens nivå. For ansatte i andre næringer var den største svarkategorien "å beholde bestanden som idag". Respondenter med lav utdanning ville i større grad enn andre utdanningsgrupper fjerne eller redusere bestanden av ulv, mens de med høyere utdanning i større grad ønsket å opprettholde dagens bestand. De som var vokst opp innen husdyrnæringen var mer negative til ulvebestanden enn hva andre var. Av de som ikke hadde vokst opp med husdyrbruk ville halvparten beholde dagens bestand mens 12 % ville øke den. De som hadde kjæledyr i dag var mer positive til dagens ulvebestand enn hva de uten kjæledyr i dag var. Videre mente over halvparten av jegerne at bestanden av ulv burde beholdes som i dag (40 %) eller økes (11 %). Ikke-jegerne hadde større andel som ville redusere bestanden av ulv.

Synet på bestandsstørrelsen må ses på bakgrunn av at respondentene mente at antallet ulv i Norge er relativt høyt. Over 32 % mente antallet er over 100, 42 % at det er 20-100, og nesten 19 % mente at det er under 20. Andelene som vil fjerne og redusere ulvebestanden økte klart med økende "oppfattet størrelse" på dagens bestand. Av de som mente at det er under 20 ulver i Norge var det bare ca. 9 %

som ville fjerne og ca. 12 % som ville redusere ulvebestanden, mens tilsvarende tall for de som mente at det er over 100 ulv i Norge var ca. 19 % (fjerne) og ca. 48 % (redusere).

Svarmønstret på spørsmålet om bestandsstørrelse av bjørn var svært likt mønstret for spørsmålet om ulv. Det var 9 % som ville fjerne bjørnen, 41 % som ville redusere bestanden, 40 % som ville beholde dagens bestand, og 6 % som ville øke bestanden. Kjønnsforskjellene var små, og det var økende negativ innstilling til dagens bestand med økende alder og med synkende utdanningsnivå. Minst halvparten av både gårdbrukere, trygdede/pensjonister og ansatte i industri/bygg/anlegg mente at bestanden av bjørn burde reduseres. Over halvparten av ansatte utenfor landbruk eller industri/bygg/anlegg mente at bestanden burde bli på dagens nivå. Et flertall av de som hadde kjæledyr eller husdyr under oppveksten mente at bestanden av bjørn burde bli mindre, mens de som hadde kjæledyr nå var mer positive til bjørnebestanden enn de som ikke hadde det.

Både for ulv og for bjørn ble det oppgitt to grupper årsaker til synet på bestandsstørrelsen. Imot rovdyra talte at de dreper og skader sau, mens argumentene for dem oftest var at de har en naturlig plass i faunaen og at de er utryddingstruet. På spørsmål om forvaltningstiltak uttrykte et klart flertall at en kan skyte ulv som dreper husdyr og til at en skal betale erstatning til de som får husdyr drept av ulv. Et flertall ønsket å satse på gjetere med hund, og de fleste var imot å bruke gift eller å drepe unger til ulv som gjør skade.

Analyser av holdningsprofiler viste to kjønnsforskjeller: Menn hadde høyere skåre på Naturalistisk skala og kvinner hadde høyere skåre på Negativistisk skala. Menn skåret høyere enn kvinner på Kunnskapsskalaen. Holdningsinstrumentet gav svært store utslag på aldersvariabelen. Respondenter over 55 år lå høyt på Dominansorientert og på Negativistisk og Nytteorientert skala, og lavt på Naturalistisk skala. For de under 36 år var holdningene motsatt: Lave skårer på Dominansorientert, Negativistisk og Nytteorientert skala, og høye på Naturalistisk skala.

Holdningsprofilene for yrkesgrupper var ikke så forskjellige som for aldersgrupper. Bøndene avvek ikke særlig fra gjennomsnittet, selv om de hadde litt høyere skåre på Nytteorientert og noe lavere skåre på Økologisk skala. Ansatte i industri/bygg/anlegg hadde noe høyere skåre enn gjennomsnittet på Dominansorientert og på Moralistisk skala, men litt lavere skåre på Økologisk skala. Ansatte i andre næringer enn de nevnte eller jordbruket kom relativt lavt på Nytteorientert, Negativisme og på Dominansorientert. Trygdede og pensjonister kom svært høyt på Nytteorientert, Negativisme og på Dominansorientert. Respondenter med lav utdanning hadde høye verdier på Dominansorientert, Negativisme, og Nytteorientert, mens de med høy utdanning hadde motsatt svarmønster.

De som driver husdyrhold i dag hadde lave skårer på Naturalistisk skala. Personer som vokste opp med husdyrhold hadde lavere skårer enn andre på Moralistisk og Naturalistisk skala, og høyere skårer på Dominansorientert, Negativisme samt Nytteorientert. Personer som har kjæledyr uttrykte samme holdningsprofil som de som var oppvokst uten husdyrhold: moderat lave verdier på Dominansorientert, Negativistisk skala og Nytteorientert, og moderat høye verdier på Moralistisk og Naturalistisk skala. Personer med kjæledyr hadde også mer kunnskap om ulv enn de uten kjæledyr. Jegere hadde moderat høye verdier på Naturalistisk skala og på Kunnskapsskalaen, samt lave verdier på Negativistisk skala. De som hadde jaktet de siste to år hadde i tillegg moderat lave verdier på Økologisk skala. Til sist ble det beregnet holdningsprofiler for grupper som ønsket å fjerne, redusere, øke, eller beholde bestanden av ulv. De som vil fjerne ulven hadde høye verdier på Dominansorientert, Negativisme og Nytteorientert, og lave verdier på Moralistisk og Naturalistisk skala. Svarene for de som vil redusere bestanden fulgte samme mønster, men i mindre grad. De som vil øke bestanden fikk høye verdier på Økologisk, Moralistisk, og på Naturalistisk skala, samt lave verdier på Dominansorientert, Negativisme, og på Nytteorientert.

Utvalget uttrykte litt større skepsis til dagens størrelse på ulvebestanden enn et nasjonalt utvalg gjorde i 1987, men sammenligningen vanskeliggjøres ved at det for halvparten av 1987-utvalget ble oppgitt å være 5-10 ulv i Norge. Som i 1987-undersøkelsen viste våre resultater at eldre personer mer enn yngre, og at de med lav utdanning mer enn de med høy utdanning ville fjerne eller redusere ulvebestanden. I motsetning til 1987-undersøkelsen var ikke kvinner i vår undersøkelse særlig mer negative til bestandsstørrelsen enn hva menn var, og gårdbrukere var heller ikke spesielt negative sammenlignet med gjennomsnittet for hele utvalget.

Sammenlignet med studier i USA fant vi i vårt utvalg klart færre kjønnsforskjeller i skårer på holdningsskalaene, men vi fikk bekreftet at eldre og yngre personer har klart forskjellige holdningsprofiler. I motsetning til tidligere studier i USA var det i vår undersøkelse ikke noen sterkt avvikende profil for gruppen gårdbrukere, men respondenter med husdyrhold i familien nå eller i oppveksten viste en noe mer negativ innstilling til ulv enn hva resten av utvalget gjorde (bl.a. høy Negativisme og Nytteorientert, lav Moralisme og Naturalisme).

Et formål med undersøkelsen har vært å utvikle en metode som gir bedre kunnskaper om innholdet i folks holdninger til en dyreart, noe som kan gi oss bedre hypoteser om hvorfor folk uttrykker visse holdningstyper. Resultatene viser klart at metoden tillater oss å identifisere dimensjonene i holdningene svært godt. Det var få problemer knyttet til intervjuene, og metoden skiller godt mellom ulike grupper. I framtidige undersøkelser bør en benytte metoden i større utvalg (f.eks. ulike grupper innen landbruket) som omfatter flere grupper (f.eks. fra byer og fra flere områder i landet).

Det vil være svært nyttig å kartlegge holdningsprofiler blant barn og unge slik at en kan se etter faktorer som påvirker holdningene i perioder da de kanskje formes i avgjørende grad. Det vil gi nyttig informasjon både teoretisk og for forvaltningen. På bakgrunn av de data som er framlagt her, vil det i tillegg være viktig for forvaltningen om en kunne oppnå innsikt i om kunnskaper om ulvebestandens størrelse påvirker holdningene. Ca. 75 % av vårt utvalg mente at det er over 20 ulver i Norge (over 32 % mente det er mer enn 100), og andelen som vil fjerne eller redusere ulvebestanden økte med økende "oppfattet antall" ulv i Norge. Informasjon om at det virkelige antallet ulv er lavt vil til en viss grad kunne redusere de negative holdningene, men en må også regne med at negative holdninger fører til at en del mener at antallet ulv er høyt. Forholdet mellom kunnskaper og holdninger kan analyseres i undersøkelser hvor en varierer kunnskapsvariabelen.

6 Summary

A survey of attitudes towards wolves was undertaken by conducting telephone interviews with 300 people in a rural district in the county of Hedmark, southeastern Norway. Questions were asked about the preferred and perceived sizes of the wolf and bear populations and they were asked for their reactions to 35 statements which, according to Kellert (1985), can be grouped into six scales: dominionistic - strong support for mastery and control of wolves; ecologicistic - concern for relations between the wolf, other species and the natural environment; moralistic - strong opposition to cruelty and harm to the wolf; naturalistic - concern for outdoor recreational contact with wolves; negativistic - fear or dislike of wolves; utilitarian - focus on pragmatic exploitation of the wolf. Questions were also asked about socio-demographic factors, regulatory measures, knowledge about the wolf, and experience with companion animals, livestock production and hunting.

Of those interviewed, 14% supported the extermination of wolves in Norway, 37% wanted the present population reduced, 40% wanted it maintained, and 7% wanted it increased. No sex differences were found. In the younger age-groups, the majority wanted to maintain the current population size, and 21% of those below 26 years of age wanted to increase it. The majority of those over 55 years of age wanted the wolf population exterminated or reduced. Of the occupational groups, 'pensioners' often wanted the wolf population exterminated (31%) or reduced (40%). Compared to the average for the whole sample, farmers to a lesser degree wanted the wolf population exterminated and to a higher degree reduced, whereas 35% wanted its current size maintained. Compared to those with better education, interviewees with basic education more often wanted the wolf population exterminated or reduced. People who grew up where livestock production took place were more negative to the present number of wolves than were others. Current ownership of companion animals was associated with a more positive opinion about the present size of the wolf population. The majority of hunters wanted to maintain (40%) or increase (11%) the present population, whereas non-hunters were more strongly in favour of reducing the number of wolves.

The results must be interpreted against the background of how the interviewees perceived the size of the wolf population. Scientists agree that there are no more than 10-15 wolves in Norway. Of the interviewees, 32% held that the number exceeds 100, 42% that it is between 20 and 100, and 19% that it is less than 20. The proportion wanting to have the wolf population exterminated or reduced increased markedly as the perceived size of the population increased. Of the group which held that the actual number of wolves in Norway is less than 20, 9% wanted the population exterminated and 12% wanted it reduced. The corresponding figures for those who believed that there are more than 100 wolves was 19% and 48%, respectively.

Of those interviewed, 9% wanted bears exterminated from Norway, 41% wanted the current population reduced, 40% wanted it maintained, and 6% wanted it increased. The response pattern relative to the various socio-demographic and experiential variables strongly resembled that described above for the wolf questions.

Two groups of reasons were given for the opinions expressed on the preferred population size (both wolves and bears) - that they kill sheep, and that they are threatened species. A large majority of interviewees agreed that wolves which kill sheep may be shot and that farmers whose livestock is killed by wolves should be given compensation. A majority also supported the use of guard dogs to protect livestock, and most disagreed with the use of poison or the killing of wolf cubs.

Regarding attitude profiles, two sex differences appeared. Men had higher naturalistic and women higher negativistic scores. Men also had higher knowledge scores. Interviewees who were more than 55 years of age had high scores on the dominionistic, negativistic and utilitarian scales, and low ones on the naturalistic scale. The opposite profile was expressed by those who were less than 36 years old. Farmers did not deviate much from the average level although they expressed moderately high utilitarian and moderately low ecologicistic scores. Those employed in manufacturing and construction industries had higher-than-average scores on the dominionistic and moralistic scales, and lower-than-average scores on the ecologicistic scale. Those employed in the service sector had moderately low utilitarian, negativistic and dominionistic scores, whereas pensioners had very high scores on these three scales. Similarly, interviewees with only basic education had high utilitarian, negativistic and dominionistic scores, whereas better-educated ones expressed low scores on these scales.

Interviewees who were currently involved in livestock production had low naturalistic scores. Those who grew up on a farm with livestock production had low moralistic and naturalistic, and high dominionistic, negativistic and utilitarian scores. Interviewees with companion animals had moderately low dominionistic, negativistic and utilitarian, and moderately high moralistic and naturalistic scores. Hunters had moderately high naturalistic and knowledge, and low negativistic scores.

Compared to a national survey on opinions about predators carried out in 1987, the present sample expressed more scepticism towards the presence of wolves, but direct comparison is difficult since 50% of the 1987 sample was informed that the scientifically accepted population size of wolves in Norway was 5-10 individuals. As in the 1987 study, it was found that age and education are the variables which show the greatest effects on opinions about the preferred population size, but the previously recorded sex differences were not found now. In the present survey, 'farmers', as a category, expressed far less extreme

attitudes toward the wolf than American studies have reported.

7 Litteratur

- Bjerke, T. 1993. Jegeren. En samfunnsfaglig kunnskaps-oversikt. - NINA Utredning 44: 1-51.
- Dahle, L. 1987. Haldningar til bjørn, jerv og ulv i Noreg. - Hovedoppgåve, NLH.
- Hook, R. & Robinson, W. 1982. Attitudes of Michigan citizens toward predators. - s. 382-394 i Harrington, F. & Paquet, P., red. *Wolves of the world*. Noyes Publishing, New Jersey.
- Johnson, R.T. 1974. On the spoor of the "big bad wolf". - *The Journal of Environmental Education* 6: 37-39.
- Kellert, S.R. 1980. Contemporary values of wildlife in American society. - s. 31-60 i Shaw, W.W. & Zube, E.H., red. *Wildlife Values*. U.S. Forestry Service, Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station, Report 1, Center for Assessment of Noncommodity Natural Resource Values.
- Kellert, S.R. 1983. Affective, cognitive, and evaluative perceptions of animals. - I Altman, I. & Wohlwill, J.F., red. *Behavior and the natural environment*. Plenum Press, New York.
- Kellert, S.R. 1985. The public and the timber wolf in Minnesota. - *Transactions of the North American Wildlife and Natural Resources Conference* 51: 193-200.
- Kellert, S.R. 1990. Human dimensions of wolf reintroduction. - Report prepared for the Wildlife Society's committee on reintroduction of wild canids. Yale University, School of Forestry and Environmental Sciences. Unpublished manuscript.
- Kellert, S.R. 1991. Public views of wolf restoration in Michigan. - *Transactions of the North American Wildlife and Natural Resources Conference* 56: 152-161.
- Kellert, S.R. 1993. The biological basis for human values of nature: A typology. - I Wilson, E.O. & Kellert, S.R., red. *The biophilia hypothesis*. Island Press, Washington, D.C. I trykk.
- Kellert, S.R. 1993. Attitudes, knowledge, and behavior toward wildlife among the industrial superpowers: United States, Japan, and Germany. - *Journal of Social Issues* 49: 53-69.
- Kellert, S.R. & Berry, J.K. 1987. Attitudes, knowledge, and behaviors toward wildlife as affected by gender. - *Wildlife Society Bulletin* 13: 363-371.
- King, R.T. 1947. The future of wildlife in forest use. - *Transactions of the North American Wildlife Conference* 12: 454-466.
- McNaught, D. 1987. Wolves in the Yellowstone? Park visitors respond. - *Wildlife Society Bulletin* 15: 518-521.
- Norges Offisielle Statistikk. Befolkningsstatistikk 1993, II: Folkemengd 1. januar. Oslo - Statistisk Sentralbyrå, Kongsvinger.
- Zimen, E. 1981. *The Wolf*. - Souvenir Press, London.
- Østlendingen 15. september 1993. Bråk om ulven - også i USA. - s. 21.

Vedlegg. Spørreskjema

ULV.SPM (N=450)

Goddag jeg heter.... og ringer fra Norfakta as i Tronhdheim. Vi er et institutt som arbeider med meningsmålinger, markedsundersøkelser og samfunnsforskning. Vi gjennomfører nå en undersøkelse hvor hensikten er å finne ut hva folk synes om rovdyra våre, spesielt om ulven. Det er Norsk institutt for naturforskning (NINA) som står bak undersøkelsen. Og nå lurer jeg på om du har tid og lyst til å svare på noen spørsmål om dette. Det hele tar bare en 10 minutters tid.

Spm. 1. Mener du at bestanden av ulv i Norge bør fjernes helt, reduseres betydelig, reduseres litt, beholdes som i dag, økes litt eller økes betydelig.

- (1) Fjernes helt
- (2) Reduseres betydelig
- (3) Reduseres litt
- (4) Beholdes som i dag
- (5) Økes litt
- (6) Økes betydelig
- (7) Vet ikke X

Spm. 2. Hva med bestanden av bjørn; bør den reduseres eller økes?

- (1) Fjernes helt
- (2) Reduseres betydelig
- (3) Reduseres litt
- (4) Beholdes som i dag
- (5) Økes litt
- (6) Økes betydelig
- (7) Vet ikke X

Spm. 3. Hvorfor mener du at bestand av ulv bør....
(les opp svaret fra 1)

Svar: XX

Spm. 4. Hvorfor mener du at bestanden av bjørn bør....
(les opp svaret fra 2)

Svar: XX

Spm. 5. Vi synes det er viktig hva du mener om tiltak for å regulere ulvebestanden.

- Hva mener du om følgende tiltak?.

Vi bruker grader av enighet, der

- 1 = helt enig
- 2 = litt enig
- 3 = hverken enig eller uenig
- 4 = litt uenig
- 5 = helt uenig
- 6 = vet ikke

- a) X -skyte ulv for å redusere antallet
- b) X -skyte de individer som en vet har drept husdyr
- c) X -betale erstatning til de som har mistet husdyr pga ulven
- d) X -fange og flytte ulv til områder hvor det er lite husdyr
- e) X -ta livet av unger til ulv som har drept husdyr
- f) X -bruke gift for å ta livet av ulv som har drept husdyr
- g) X -satse på gjeterne med hunder som er trent opp til å passe på husdyra

Spm. 6. Vi har noen korte spørsmål om hva du synes om ulven. Her er det heller ingen rette eller gale svar. Forsøk å sette svaret ditt på en skala fra 1 til 5, og fortsatt er

- 1 = helt enig
- 2 = litt enig
- 3 = hverken er enig eller uenig
- 4 = litt uenig
- 5 = helt uenig
- 6 = vet ikke

- A) Hvis det var ulv i nærheten der hvor jeg bor ville jeg bli redd. X
- B) Hvis næringsvirksomhet i området der jeg bor gav flere arbeidsplasser, måtte vi satse på dette selv om ulven da ville forsvinne. X
- C) Jeg mener at ulven er blant de få dyreartene som kan kalles lystmorder. X
- D) I vårt område er det mange som lever av landbruk. Derfor må en ha lov til å drive jakt på ulv og til å selge ulveskinn. X
- E) Hvis husdyrbrukere passet bedre på dyra sine ville færre husdyr bli drept av ulv. X
- F) Jeg mener at ulven tar så mye rådyr og elg at vi vil få større utbytte i form av kjøtt dersom vi ikke har ulv. X
- G) Å høre ulven hyle i villmarka er en fantastisk opplevelse. X
- H) En bør utrydde ulv som dreper kjæledyr. X
- I) Jeg ville sette stor pris på å se en ulv i marka. X
- J) Det må være noe feil med vårt land dersom vi velger å beskytte ulv istedet for hardt arbeidende bønder. X
- K) Jeg blir opprørt når jeg tenker på hvordan ulven tar livet av byttedyret. X
- L) Nå har vi lenge forsøkt å beskytte ulven. Dersom det nå blir flere tillatelser til å jakte på ulv vil folk bli forvirret når det gjelder behovet for å beskytte truede dyrearter. X

- M) Det ville være mye bedre å bo i dette området dersom det var færre farlige dyr, sånn som ulv, her. X
- N) Det er mange som spiser elg- og rådyrkjøtt her, og det er viktigere at folk får spise dette kjøttet enn at vi har ulv. X
- O) Ulven er et symbol på det vakre og flotte i naturen. X
- P) Etter min mening er det nødvendig med ulv, fordi den er med på å opprettholde balansen i storviltstammen. X
- Q) Jeg beundrer folk som har mot og ferdigheter nok til å jakte på ulv. X
- R) Jeg mener at ulven er farlig for mennesker. X
- S) At det er ulv i området gjør naturopplevelsene i villmarka mye større. X
- T) Dersom ulv dreper husdyr, f.eks. sau, må de utryddes. X
- U) Om det nå kunne blitt tillatt jakt på ulven ville det være et stort framskritt i viltforvaltningen. X
- V) Dersom det er mye ulv i et område bør vi tillate jakt bl.a. for skinnets skyld. X
- W) Jeg synes hyl fra ulver er en av de mest skremmende lyder i naturen. X
- AA) Det ville være en stor utfordring og en fin opplevelse å fange en ulv. X
- BB) Jeg tror at flere ulver vil bli skutt ulovlig. Hvis ikke noe gjøres for å stoppe dette kan ulven bli helt utryddet. X
- CC) Sauen er et svakt og forsvarsløst dyr. Vi har plikt til å beskytte den mot rovdyr som ulv. X
- DD) Hvis jeg så en ulv i skogen ville det være en av de største naturopplevelsene i mitt liv. X
- EE) Når det ikke drives jakt på ulv mister den frykten for mennesker, og den kan true barn. X
- FF) Ulven er et intelligent dyr, og har følelsesliv, derfor mener jeg at det er galt å skyte den. X
- GG) Noen dyrearter er ondskapsfulle av natur. Ulv og hoggorm er blant dem. X
- HH) Dersom det ble lovlig å skyte noen ulver ville det bli mer ulovlig jakt også, bl.a. fordi noen kunne tjene penger på å selge skinnen. X

- II) Hvis en ulv truet et dyr som jeg har, ville jeg skyte ulven. X
- JJ) Det drives husdyrbruk i store deler av Norge, mens det er ulv nesten bare i østlige deler av landet. Derfor må landbruket ofre noe i det området hvor det er ulv. X
- KK) Ulven er viktig for å opprettholde balansen i naturen. X
- LL) Hvis jeg så en ulv mens jeg var på elgjakt ville jeg skyte den. X

Så er det noen ganske få spørsmål om hva du vet om ulven.

Spm. 7. Hvor mange ulv tror du det er i Norge?

- (1) under 20
 (2) 20-100
 (3) over 100 X

Spm. 8.

Så er det fire spørsmål hvor du kan svare rett eller galt.

- (1) Rett
 (2) Galt
 (3) Vet ikke

- a) X Det er ulv i Italia og i Spania
 b) X Ulvens pupiller er loddrette, ikke runde
 c) X Ulven er omtrent like stor som en schæferhund
 d) X Ulven kan også spise mus, lemen og fugler

- Denne undersøkelsen er anonym, på den måten at navn og adresse ikke blir lagret av oss. Men til slutt trenger vi noen opplysninger om deg sjøl.

Spm. 9. I hvilken grad er du opptatt av diskusjonen om ulven i Hedmark?

- (1) Svært mye
 (2) Litt
 (3) Veldig lite
 (4) Ikke i det hele tatt X

Spm. 10. Har du vært på jakt de siste to årene - eller tidligere?

- (1) Siste to år
 (2) Tidligere i livet
 (3) Aldri X

Spm. 11a. Hadde dere kjæledyr i familien i oppveksten din

- (1) Ja
 (2) Nei X (gå til spm. 12a)

Spm. 11b. Hvilke arter hadde dere?

	(1) Nevnt
Katt	X
Hund	X
Hest	X
Hamster/Marsvin	X
Mus/rotter	X
Gullfisk/akvariedyr	X
Fugler/papegøyer	X
Slanger/krypdyr	X
Andre dyr	X

Andre dyr: hvilke: XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Spm. 12a. Har du/dere kjæledyr nå?

- (1) Ja
 (2) Nei X (gå til spm. 13a)

Spm. 12b. Hvilke arter har du/dere?

	(1) Nevnt
Katt	X
Hund	X
Hest	X
Hamster/Marsvin	X
Mus/rotter	X
Gullfisk/akvariedyr	X
Fugler/papegøyer	X
Slanger/krypdyr	X
Andre dyr	X

Andre dyr: hvilke: XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Spm. 13a. Drev dere med husdyrhold i familien i oppveksten din?

- (1) Ja
 (2) Nei X (gå til spm. 14a)

Spm. 13b. Hvilke arter hadde dere?

	(1) Nevnt
Kyr	X
Hester	X
Griser	X
Sauer	X
Geiter	X
Høns og annet fjørfe	X
Andre dyr	X
Andre dyr; hvilke:	XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Spm. 14a. Driver du/din ektefelle, eller dine foreldre, husdyrbruk nå?

- (1) Ja
(2) Nei X (gå til spm. 15)

Spm. 14b. Hvilke arter har dere/de?

	(1) Nevnt
Kyr	X
Hester	X
Griser	X
Sauer	X
Geiter	X
Høns og annet fjørfe	X
Andre dyr	X
Andre dyr; hvilke:	XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Spm. 15. Høyeste fullførte utdanning

- (1) Fullført folkeskole/ungdomsskole
(2) Folkeskole/ungdomsskole pluss 1-2 år videreutdanning (realskole, framhaldsskole, yrkesskole osv.)
(3) Fullført videregående skole/gymnas
(4) Utdanning utover vidg. skole X

Spm. 16. Hvilket yrke har du?

- (1) Selvstendig i landbruket - ikke husdyrsbruk
(2) Selvstendig i landbruket - også husdyrsbruk
(3) Selvstendig i annen næring
(4) Ansatt i industri, bygg eller anlegg
(5) Ansatt i landbruket
(6) Ansatt i annen virksomhet
(7) Husmor/hjemmeværende
(8) Student/elev
(9) Arbeidsledig
(10) Trygdet/pensjonist XX

Spm. 17. ALDER

- (1) Under 25 år
(2) 26-35 år
(3) 36-45 år
(4) 46-55 år
(5) 56-65 år
(6) 66-75 år
(7) over 75 år X

Spm. 18. KJØNN

- (1) Mann
(2) Kvinne X

Spm. 19 BOSTEDSKOMMUNE

- (1) ÅSNES
(2) VÅLER
(3) GRUE X

DET VAR ALT - TUSEN TAKK
FOR HJELPEN !!!

263

nina
oppdrags-
melding

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0449-5

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel. 73 58 05 00